

Eerste voortgangsrapportage Actieplan 'Samenleven in een Stad'

Februari 2025

Voorwoord

Voor u ligt de eerste jaarlijkse voortgangsrapportage van het actieplan *Samenleven in een Stad 2024-2027* (hierna: het actieplan), dat op 13 oktober 2023 is vastgesteld door de gemeenteraad.

Het samenlevenbeleid bestrijkt meerdere domeinen en portefeuilles. Het hele college zet zich in voor kansengelijkheid in onze samenleving. Zo maken we meer impact in de stad. Gezien deze overlap tussen beleidsterreinen, bent u op sommige onderdelen al eerder geïnformeerd over de voortgang via de verantwoordelijke wethouder.

Het actieplan beschrijft de gemeentelijke inzet om discriminatie en racisme tegen te gaan, sociale gelijkwaardigheid te bevorderen en onderlinge acceptatie te vergroten. Dit doen (en kunnen) we niet alleen, maar samen met vele maatschappelijke organisaties, partners en betrokken inwoners in de stad en de wijken. Zij leveren een onmisbare bijdrage aan een verbonden samenleving.

Rotterdam is een stad van kansen. Het is de stad waar je wilt wonen, werken, studeren, ondernemen en een waardig bestaan kan opbouwen. Waar je je identiteit zichtbaar mag uitdragen, geloven wat je wilt (*of juist niet*) en mag houden van wie je wilt. Elke Rotterdammer is uniek en heeft recht op eigen keuzes, leefstijlen en overtuigingen.

Maar tussen ideaal en werkelijkheid bestaat een kloof. Discriminatie, uitsluiting en haat vormen een hardnekkig probleem in onze samenleving. Dat blijkt bijvoorbeeld uit de vele stadsgesprekken die zijn gevoerd. Vóór het actieplan al met 750 deelnemers en het afgelopen jaar weer met 900 deelnemers. Daar zien en horen we terug, wat we ook lezen in de vele onderzoeken op dit onderwerp: ervaringen van discriminatie in de dagelijkse praktijk. Geen baan krijgen vanwege je achternaam. Argwanend bekeken worden in de supermarkt en extra controles bij de kassa krijgen. Uitgescholden worden op straat of in het ov vanwege je religieuze bedekking of genderidentiteit. Bang zijn om je oorbellen met davidster te dragen. Rotterdammers die zich vervreemd voelen in de wijk waar zij hun leven lang al woonden. Stigmatisering vanwege je politieke gezindheid. Dit zijn ervaringen van Rotterdammers die in de stadsgesprekken naar voren komen.

We ontkomen er niet aan te benoemen dat er meer maatschappelijke spanning, onrust en polarisatie voelbaar is. Mensen voelen zich boos, bang, onzeker en machteloos. De oproep is om ondanks (politieke) tegenstellingen, een eenheid te vormen en verdeeldheid te bestrijden. Waakzaamheid is geboden om niet (verder) van elkaar verwijderd te raken. Om niet in wij-zij denken en vijandbeelden verstrikt te raken. We zien het als onze rol om Rotterdammers te verbinden. Om ruimte te geven en te begrenzen. We dragen een duidelijke norm uit: discriminatie, uitsluiting, onderdrukking en haatzaaien is verboden en krijgt geen ruimte in onze stad.

Gelukkig gaat ook veel goed in Rotterdam en tussen Rotterdammers. En zitten we niet stil. U leest in deze rapportage hoe we, samen met de stad, de positieve krachten versterken om in te zetten op duurzame verbinding en kansengelijkheid. Bijvoorbeeld met de gastlessen bij scholen en jongeren in de klas over samenleven in diversiteit. Of door sportverenigingen en horeca te helpen toegankelijker en veiliger te worden. We ondersteunen werkgevers op de arbeidsmarkt voor objectieve werving en selectie. We werken samen met makelaars en verhuurders om woningmarktdiscriminatie tegen te gaan. We bundelen de krachten met lhbtq+ organisaties en alle andere emancipatiebewegingen en levensbeschouwelijke organisaties die een aanjager zijn voor inclusie. Maar ook met strategische partners als RADAR, KIS/Movisie en de Erasmus Universiteit die ons beleid met nieuwe wetenschappelijke inzichten verrijken. En de vele betrokken Rotterdammers die meedoen aan de stadsgesprekken.

Dankzij al deze waardevolle samenwerkingen maken we meer impact.

De aanpak van discriminatie blijft continu onze aandacht nodig hebben, want er is geen *quick fix*. Zo getuigt de recente oproep van de Staatscommissie¹ van een zekere urgentie om discriminatiebestrijding niet als iets vrijblijvends te zien, maar als een noodzakelijkheid. Beleid, regels en wetten kunnen onbedoeld als gevolg hebben dat de (sociale) ongelijkheid versterkt wordt in onze samenleving. Om dat te voorkomen hebben overheidsorganisaties, waaronder ook de gemeente, een sleutelrol. De gemeente Rotterdam deelt dit belang en spant zich in om het goede voorbeeld geven, u kunt hierover meer lezen in hoofdstuk 2.

Faouzi Achbar, MBA MSc

Wethouder Welzijn, Sport, Samenleven en Digitale Inclusie

¹ [Staatscommissie: aanpak discriminatie door overheid moet beter](#)

Inhoudsopgave

1	Discriminatie en veiligheid	
1.1	Meldpunt Discriminatie	5
1.2	Toeslagenschandaal	7
1.3	Stadsmarinier anti-discriminatie en -racisme	8
1.4	Veiligheid op straat	9
1.5	Seksueel en huiselijk geweld	10
1.6	Radicalisering, extremisme en polarisatie	11
1.7	Tijdelijk verblijf politiek en mensenrechten	12
2	Gelijke kansen	
2.1	<i>Wat doen wij?</i> De gemeente als werkgever	13
2.2	Wonen (huren)	15
2.3	Werken	17
2.4	Stagelopen	19
2.5	Onderwijs	17
2.6	Basisvaardigheden	21
2.7	Digitale inclusie	21
2.8	Armoede	22
2.9	Zorg en welzijn	23
2.10	Vrijtijdsbesteding	25
2.11	Buitenruimte	26
2.12	Klimaatadaptatie	27
3	Verbinding	
3.1	Betrokken Rotterdammers	28
3.2	Steun aan initiatiefnemers	29
3.3	Kennisontwikkeling	33
3.4	Historisch besef	36

Leeswijzer

De voortgangsrapportage bestaat uit 3 hoofdstukken, tevens de pijlers van het actieplan: *Discriminatie en Veiligheid*, *Gelijke Kansen* en *Verbinding*. Om dit stuk compact en toegankelijker te houden, ligt de focus op de voortgang van het afgelopen jaar en herhalen we zo min mogelijk het actieplan. Het actieplan vindt u [hier](#).

1. Discriminatie en veiligheid

Alle Rotterdammers moeten in vrijheid en veiligheid met elkaar kunnen samenleven. Discriminatie, haat en (fysiek en verbaal) geweld kan dit veiligheidsgevoel ernstig aantasten. De gemeente wil Rotterdammers daartegen beschermen en de sociale norm uitdragen dat uitsluiting onacceptabel is. Samen met belangrijke partners in de stad, waaronder antidiscriminatiebureau RADAR, zetten we in op preventie en het bevorderen van de meldings- en aangiftebereidheid.

1.1 Meldpunt discriminatie

Landelijke vereniging discriminatie.nl

RADAR is het Rotterdams meldpunt voor antidiscriminatie en voert voor de gemeente de WGA-taken die volgen uit de Wet gemeentelijke antidiscriminatievoorzieningen (hierna: ADV). Hier valt onder: de behandeling, registratie en opvolging van discriminatiemeldingen en de ondersteuning en nazorg van melders. Eind december 2023 heeft toenmalig minister Hugo de Jonge een landelijke stelselherziening van de ADV aangekondigd. In april heeft de G4 haar lobbybrief gestuurd waarin zij aandringt op zichtbaarheid van het landelijk meldpunt met een aantal preventieve taken. Daarnaast dringt de G4 aan op lokaal maatwerk op de bredere preventieve taken met betrekking tot discriminatie. Het landelijke meldpunt Discriminatie.nl is op 1 januari 2024 gestart met onder meer een gratis landelijk telefoonnummer waar iedereen terecht kan. Meldingen kunnen van hieruit doorgeleid worden naar lokale antidiscriminatiebureaus.

Alle geregistreerde discriminatiemeldingen worden jaarlijks gepubliceerd in de Discriminatiemonitor (voor Monitor 2023, zie collegebrief 24bb004655). In opdracht van de G4 wordt er een nieuw dashboard ontwikkeld, waarin digitaal en zo goed als realtime alle discriminatiecijfers (politie, adv en OM) inzichtelijk zijn. Het dashboard wordt in de eerste helft van 2025 gelanceerd.

Ketenaanpak

We versterken de ketenaanpak tussen organisaties om mensen die discriminatie (kunnen) ervaren preventief te ondersteunen. RADAR heeft het afgelopen jaar in het kader van de aanstaande herziening van het adv stelsel² netwerkregie gevoerd.

76 Rotterdamse maatschappelijke organisaties zijn benaderd om bewustwording over discriminatie te vergroten en hen aan te moedigen om melding te doen bij signalering van discriminatie. Hiervoor zijn contactfunctionarissen benoemd, die binnen de eigen organisatie een sleutelrol hebben bij het signaleren van en medewerkers ondersteunen bij discriminatie. RADAR helpt hen sinds september 2024 met inhoudelijk advies, praktische tips, handelingsperspectief (stappenplan) en een toolkit.

De pilot netwerkregie van RADAR heeft geleid tot versterking van de reguliere inzet van RADAR met:

- Voortzetten van voorlichting over discriminatie in Rotterdam, RADAR, meldingsmogelijkheden;
- Inzetten van getrainde contactfunctionarissen bij organisaties, zodat zij adequaat kunnen omgaan met discriminatie binnen de eigen organisatie;
- Opvolging geven aan meldingen door betrokken organisaties te bezoeken.

Lobby registratie discriminatievormen

De G4 heeft een lobby ingezet voor meer precieze registratie van discriminatiemeldingen. Hiermee wordt beter zicht gekregen op de aard en omvang van verschillende vormen van discriminatie en waar

² Zie [Kamerbrief versterking antidiscriminatievoorzieningen](#)

die plaatsvindt. Dat betekent onder andere dat men voortaan bij discriminatie op grond van godsdienst, moslimdiscriminatie apart uit kan splitsen. Bij antisemitisme is dit reeds het geval. Antisemitische incidenten vallen juridisch gezien namelijk onder discriminatie op grond van herkomst en/of onder discriminatie op grond van godsdienst. Omdat dit onderscheid lastig te maken is, wordt antisemitisme apart geregistreerd. De overige gewenste uitsplitsingen staan in het actieplan. De politie krijgt in 2025 een nieuw registratiesysteem waarmee de discriminatiecijfers preciezer geregistreerd zullen worden.

Bevorderen meldingsbereidheid

Niet iedereen die discriminatie meemaakt, doet hier melding van. Onderzoek toont aan dat slechts drie procent van de incidenten gemeld wordt. Onderrapportage is een probleem, omdat we hiermee geen zicht krijgen op de totale aard en omvang van de problematiek. Met gemeentelijke communicatie over dit thema willen wij Rotterdammers bewuster maken van de verschillende vormen van discriminatie en racisme (zie het), het belang aantonen van je uitspreken als iemand wordt gediscrimineerd (zeg het) en het belang van discriminatie melden bij instanties (meld het). Het is wenselijk dat meer mensen meldingen gaan doen. Zo kunnen zij adequate ondersteuning ontvangen. En kan er daadkrachtig optreden worden tegen degene die zich schuldig maken aan discriminatie.

Zie Het. Zeg het. Meld het. Campagne en 21 maart

Om de meldingsbereidheid te stimuleren en aandacht te vragen voor antidiscriminatie is de campagne *Zie het. Zeg het. Meld het.* gelanceerd. We bereiken Rotterdammers via verschillende communicatiemiddelen en -kanalen. In de eerste plaats door zichtbaar te zijn. Gedurende het jaar zijn er advertenties verschenen op digitale schermen in de stad en sociale media en radio. In de campagne staan persoonlijke quotes en ervaringsverhalen centraal over verschillende discriminatievormen. De campagne zelf biedt ook handelingsperspectief via de drie elementen: herkennen, uitspreken en melden. We benaderen ook lokale media met een groot regionaal bereik, zoals RTV Rijnmond en Open Rotterdam.

- Het startmoment van de campagne was op 21 maart 2024, de internationale dag tegen discriminatie en racisme.
- Met de Kinderburgemeester is een themadag georganiseerd op de St. Michaëlschool in Hillegersberg om met de kinderen van de groepen 8 het gesprek te voeren over pesten en uitsluiting. Op het programma stonden workshops over discriminatie en een gastles van een nazaat van joodse ouders. De bijeenkomst is goed ontvangen door alle betrokkenen. Het programma is tot stand gekomen met RADAR en stichting Na de Oorlog. Open Rotterdam heeft hier een item over gemaakt.
- Voorafgaand aan 21 maart is er een wedstrijd uitgeschreven in de stijl van de campagne 'Zie het, Zeg het, Meld het', waarbij de leerlingen is gevraagd een poster/tekening te maken over pesten en discriminatie. De drie winnende tekeningen zijn afgedrukt en naar alle basisscholen van Rotterdam gestuurd, om het onderwerp bespreekbaar te maken.

- In de zomer 2024 reed een tram door de stad met de vormgeving van de campagne. Ook is een bakfiets beplakt in deze stijl. In de tram gingen voorlichters van RADAR in gesprek met reizigers om hen te informeren over de mogelijkheid tot melden van discriminatie, en deelden folders van Discriminatie.nl uit. De bakfiets wordt ingezet als blikvanger. Dit gebeurde onder andere bij Huis van de Wijk Pier 80 (afgelopen najaar) en de donderdagmarkt op het Grote Visserijplein waar voorlichters in gesprek gingen met bezoekers.
- Grote stadsbrede evenementen bieden ook een podium om hier aandacht aan te geven. Tijdens het Zomercarnaval reed een kar van de gemeente Rotterdam mee met de boodschap: Rotterdam verbindt. Medewerkers van de gemeente Rotterdam gingen in gesprek met toeschouwers en deelden folders uit van Discriminatie.nl.

Bereik

De campagne heeft in 2024 in vier rondes van twee of drie weken gedraaid, tussen maart en december. In de rondes zijn advertenties ingezet op sociale media, digitale schermen in de stad en billboards, peperbussen, een tram, bakfiets en radiospots (RTV Rijnmond, FunX en Radio Stanvaste). De uitingen gaan over diverse discriminatievormen (bijv. afkomst, leeftijd, religie, seksuele oriëntatie) en de meldingsmogelijkheden. Dat gebeurde met persoonlijke quotes, ervaringsverhalen en illustraties.

De online campagne op social media had een bereik van bijna 900.000 accounts (Facebook, Instagram, Snapchat). De campagne heeft geleid tot meer dan 8.000 kliks naar de gemeentelijke website. Een deel van de uitingen richtte zich ook op bekendheid van Discriminatie.nl. Via online advertenties zijn er ruim 1.800 kliks naar de website www.discriminatie.nl gegenereerd.

De resultaten van de campagne kunnen niet één-op-één gekoppeld worden aan (een toename van) het aantal meldingen. Een toename van het aantal meldingen heeft meerdere factoren. Het voornaamste doel van de campagne is de bekendheid van discriminatie.nl en RADAR vergroten. Dit kan bijdragen aan het aantal meldingen bij deze meldpunten.

Toezegging etnomedia

Wethouder Achbar heeft eerder de toezegging gedaan om etnomedia te betrekken bij discriminatiebestrijding en het bevorderen van de meldingsbereidheid (23bb006950). Etnomedia is media die gericht is op het bereiken van specifieke culturele gemeenschappen. Voor het bereiken van Rotterdammers met een bi-culturele achtergrond, maar ook jongeren, zetten we dit aanvullend in, naast onze bestaande communicatiekanalen en -uitingen. Bijvoorbeeld door reclameruimte in te kopen bij radiostations zoals FunX en Radio Stanvaste. We werken onder andere ook samen met OPEN Rotterdam aan een videoserie over bijzondere aandachtsdagen van en voor Rotterdammers. De serie wordt in de eerste helft van 2025 uitgezonden. In de afleveringen worden verschillende culturele en religieuze dagen uitgelicht door mee te lopen met de mensen die een speciale dag vieren of herdenken en hun persoonlijke verhalen delen. Door meer kennis te delen hierover stimuleren we interculturele verbinding en begrip.

1.2 Toeslagenschandaal

De gemeente ondersteunt inmiddels ruim vier jaar Rotterdamse ouders en gezinnen die getroffen zijn door het Toeslagenschandaal, op vijf leefgebieden: financiën, wonen, zorg, gezin en werk. U wordt via aparte voortgangsrapportages hierover geïnformeerd (24bb006365).

Naast praktische, toekomstgerichte ondersteuning en financiële hulp is het afgelopen jaar veel aandacht besteed aan emotioneel herstel. Met o.a. psychosociale hulp, empowerment, rouwverwerking, traumabehandeling en mentale weerbaarheid. De gemeente werkt hiervoor met verschillende partners. Door het inzetten van ervaringsdeskundigen wordt er vanuit het perspectief van Rotterdammers gewerkt aan herstel, met de menselijke maat als uitgangspunt. Daarnaast gaan we de komende tijd met jongeren- cultuur- en welzijnsorganisaties praten over de mogelijkheden om extra inzet en nazorg te organiseren voor gedupeerde ouders en jongeren. De jongeren- cultuur- en welzijnsorganisaties in de stad staan dicht bij de getroffen en zijn laagdrempeliger dan de gemeente.

De totale hersteloperatie is een landelijke verantwoordelijkheid. De Gemeente Rotterdam maakt deel uit van de Rijnmondse Alliantie. Samen met ouders en kinderen, de (Kinder)Ombudsman Rotterdam-Rijnmond (ORR) en de regiogemeenten is een manifest opgesteld. Hierin staan voorstellen om tot verbetering van de totale hersteloperatie te komen. Dat is in maart 2024 aan toenmalig staatssecretaris De Vries en toenmalig minister Sociale Zaken/Armoede, Schouten aangeboden.

1.3 Stadsmarinier antidiscriminatie en -racisme

De stadsmarinier anti-discriminatie en -racisme draagt bij aan het tegengaan van discriminatie. Hij is o.a. betrokken bij complexe problemen die om acute aandacht en inzet vragen. Daarnaast heeft hij een signalerende functie in de wijken, door contact met bewoners, ondernemers, wijkraden, politie en gemeente te onderhouden.

Enkele voorbeelden van de inzet in 2024:

- In lijn met het wijkgericht werken, is er een pilot gestart 'inclusief en respectvol samenleven' om wijken te helpen de sociale verbinding in de wijk te versterken. In twee wijken is een start gemaakt door met professionals, bewoners en andere instanties in de wijk inzichtelijk te maken wat er nodig is om uitsluiting tegen te gaan en cohesie in beide wijken te bevorderen. Op basis van deze inzichten worden nu verschillende activiteiten ontwikkeld en uitgevoerd,

zoals trainingen, wijkgesprekken, etc. Dit sluit tevens aan bij het *Rotterdam inclusivity* project (samen met EUR en RADAR) waarmee we tot op wijkniveau inzichten krijgen over ervaren discriminatie in Rotterdam.

- De stadsmarinier heeft vanuit (maatschappelijke, religieuze) organisaties, ondernemers en Rotterdammers signalen opgepikt gerelateerd aan ervaren discriminatie door banken en financiële instellingen in het kader van de Wet ter voorkoming van witwassen en financieren van terrorisme (Wwft) en de Sanctiewet. Vooral mensen met een Arabisch klinkende achternaam ervaren overmatige bewijslast en wantrouwen bij het openen van een bankrekening of bij transacties. Om deze signalen onder de aandacht te brengen heeft de stadsmarinier een overleg georganiseerd tussen de wethouder Samenleven, de toenmalig burgemeester en een afvaardiging uit de bankensector. Zij zijn bekend met dit breder probleem en werken, mede naar aanleiding van landelijk onderzoek³, aan betere transparantie en communicatie in hun dienstverlening richting klanten.
- Ook gaat de stadsmarinier in gesprek naar aanleiding van incidenten in de stad. Bijvoorbeeld met de ondernemer aan de Keerweer na belagingen van zijn zaak en intimidatie.
- Hiernaast is de stadsmarinier voorzitter van het panel deurbelied, gericht op toegankelijke en inclusieve horeca. Onderhoudt hij de relatie met de Nationaal Coördinator Discriminatie en Racisme (NCDR) en andere steden, gericht op kennisuitwisseling en samenwerking.
- Met de politie voert hij gesprekken over de invulling van het programma *Politie voor Iedereen*, met als doel inclusie binnen de politie.
- Tot slot is de stadsmarinier betrokken bij de gesprekken met Feyenoord over het voorkomen van discriminatie in het betaalde voetbal. Hierover leest u meer vanaf p. 22 (Sport).

1.4 Veiligheid op straat

De komende jaren intensiveren we de stedelijke aanpak Seksuele Straatintimidatie (SSI) (zie jaarplan 23bb008353). Er zijn vanuit het Coalitieakkoord 'Eén Stad' middelen om meer inzet met meer partijen mogelijk te maken.

De aanpak kent vier pijlers:

1. *Preventie*; er worden gastlessen/trainingen in het onderwijs gegeven om het bewustzijn rond dit onderwerp te vergroten onder jongeren (VO tot WO), dialoogtafels in de wijken door welzijnspartners, projecten gericht op mannenemancipatie en samenwerking met stichting voor mannelijke slachtoffers;
2. *Slachtoffers*; Slachtoffers kunnen in de StopApp laagdrempelig melding maken. Melders krijgen slachtofferhulp en/of een empowerment training aangeboden, ook in samenwerking met de Veiligheidsalliantie (zie hieronder).
3. *Aanpak op straat*; sinds 1 juli 2024 is seksuele intimidatie strafbaar, Rotterdam is pilotgemeente voor handhaving op die strafbaarstelling. Er zijn ook trainingen voor horeca personeel.
4. *Communicatie*; in 2024 zijn er 5 campagne-rondes geweest gericht op omstanders (Wat zie je? -campagne), promotie Rotterdamse Week tegen SSI en de strafbaarstelling van seksuele straatintimidatie.

Binnen de aanpak SSI wordt er samengewerkt met o.a. wmo radar, Dona Daria, MenAsWell, Confro, Stichting Fairspace, Young Feminists Roffa, Hangout010, Chicks and the City, IVY/SexMatters en N8W8.

Veiligheidsalliantie

³ [Onderzoek naar ervaren discriminatie van burgers bij de dienstverlening door banken en betaalinstanties | Publicatie | Rijksoverheid.nl](#)

De Veiligheidsalliantie is een netwerk van Rotterdamse lhbtqia+ organisaties, Roze in Blauw, RADAR, Dona Daria en Humanitas. Het netwerk wordt gefaciliteerd door de gemeente vanuit Samenleven en verbonden met SSI. De Veiligheidsalliantie is gericht op de veiligheid en meldingsbereidheid van lhbtqia+ personen en kennis- en signalenuitwisseling tussen ketenpartners.

Een voorbeeld van een casus uit het afgelopen jaar is een signaal over de veiligheid van lhbtqia+ers op opvanglocaties. Binnen de veiligheidsalliantie is dit besproken en dat heeft geresulteerd tot een training over lhbtqia+ acceptatie door twee samenwerkingspartners op de opvanglocatie. Deze training wordt nu doorontwikkeld en het komende jaar op meerdere opvanglocaties gegeven, zowel voor professionals als de bewoners. Daarnaast zijn door de leden van de Veiligheidsalliantie casussen rondom ervaren onveiligheid aangedragen en doorgezet naar verantwoordelijke partners, met name Roze in Blauw en Humanitas.

De Veiligheidsalliantie heeft een werkagenda opgesteld met ambities voor de komende twee jaar. In de werkagenda van 2025 staan actiepunten rondom veiligheid op straat, de samenwerking met politie en de stadsmarinier en veiligheid in het OV. Kernpunten blijven het bevorderen van de lhbtqia+ acceptatie en het vergroten van de meldingsbereidheid met name onder jongeren.

Boa's en handhaving

Handhavers en boa's zijn er om de leefbaarheid en (sociale) veiligheid in de stad te beschermen en borgen. Sinds de pilot tegen seksuele straatintimidatie in juli 2024 gestart is, is een aparte groep handhavers opgeleid om specifiek hierop te kunnen handhaven. Zij zijn getraind om op te treden tegen gedrag zoals sissen, nafluiten, naroeven en het maken van ongepaste opmerkingen. Hierbij ligt de nadruk specifiek op het tegengaan van discriminatie richting lhbtqia+ers, wat zich vaak uit in het uitschelden op straat. Binnen de opleiding van de handhavers die deelnemen aan de pilot is hier aandacht voor, zodat zij met de juiste kennis bijdragen aan een inclusieve en veilige openbare ruimte voor alle Rotterdammers. Eén persoon heeft door de inzet van dit team een boete opgelegd gekregen.

Politie voor Iedereen

De politie werkt aan inclusie en diversiteit binnen de eenheid Rotterdam met het meerjarige programma *Politie voor Iedereen*. De gemeente vindt dit een belangrijk initiatief en draagt bij aan dit programma. Inmiddels is er een VR-training ontwikkeld over microagressie, Inclusieve teams en om objectief politie handelen. Er worden interne gespreksleiders opgeleid die de VR-training begeleiden. Ook heeft de politie 25 externe trainingen ingekocht, o.a. bij RADAR, gericht op inclusie.

1.5 Seksueel en huiselijk geweld

Huiselijk geweld

In januari 2024 is het nieuwe beleidsplan 'Samen naar een toekomst zonder geweld' vastgesteld (23bb008754). Hierin staan de meerjarige ambities voor de aanpak van huiselijk geweld, kindermishandeling en seksueel geweld.

De belangrijkste voortgang:

- Locatie 'Via 225' heeft de deuren geopend. Hier werken Filomena (Centrum voor huiselijk geweld en kindermishandeling), het CSG (Centrum voor Seksueel Geweld), het ErasmusMC en andere organisaties nauw samen om huiselijk geweld te stoppen en slachtoffers te begeleiden naar een veilig herstel.
- Met partners als politie, OM en Veilig Thuis Rotterdam Rijnmond wordt gewerkt aan het vergroten van de aangiftebereidheid van slachtoffers en aan het vergroten van de inzet van bestuursrechtelijke maatregelen. Ook is de samenwerking met 11 partners (zorg en veiligheidsdomein) gecontinueerd en versterkt in het Tactisch en Bestuurlijk platform.
- Ervaring in huis, de poule van ervaringsdeskundige slachtoffers en plegers, is structureel beschikbaar voor ondersteuning en advies.

- 'Handle with care' is geïmplementeerd bij de 4 grootste schoolbesturen. Scholen krijgen een signaal dat een leerling, waarbij thuis een incident huiselijk geweld is geweest en waar een procedure voor een tijdelijk huisverbod is opgestart, extra steun en aandacht nodig heeft.
- Het inkoopproces van het huiselijk geweld arrangement is afgerond. Dit is vanaf januari 2025 beschikbaar. In dit arrangement zijn specifieke ondersteuningsdoelen opgenomen gericht op veiligheid, herstel en relatiedynamiek, zodat een zorgaanbieder het hele gezin kan helpen of ondersteunen.
- Tot slot: vanaf 2025 is er een subsidieregeling, waarmee de preventieve aanpak wordt versterkt. Zie ook collegebrief 24bb004924.

Investeren in preventie van geweld

Met de aanpak Voorkoming huiselijk geweld, kindermishandeling en seksueel geweld (HGKM) (23bb008752) zetten we in op het tegengaan van vrouwenhaat, -geweld en femicide. Een aantal van de belangrijkste ontwikkelingen:

- We werken samen met Platform Stop Geweld Tegen Vrouwen & Orange the World om aandacht te vragen voor geweld tegen vrouwen en te werken aan oplossingen. Bespreekbaar maken, taboes doorbreken en de weg naar hulp zichtbaar maken, zijn kerndoelen. Evenals deskundigheidsbevordering van professionals en Rotterdammers, de laatste jaren vooral gericht op gender en femicide. Verder maken we door campagnes in de stad veel bespreekbaar, dat doen we tijdens Orange The World, maar ook met de campagne 'Dat is niet normaal' en 'Oordeel Niet' om aandacht te vragen voor online grensoverschrijdend gedrag, maar vooral het doorbreken van victim blaming.
- We werken aan de bekendheid van het gebruik van de Meldcode, bijvoorbeeld via kennisbijeenkomsten die we voor professionals organiseren.
- Het lespakket VrijHeden is al jaren een stevig onderdeel van de preventieve aanpak HGKM in Rotterdam. Door een breed pakket aan interactief theater, dialooggesprekken in de klas en de inzet van ervaringsdeskundigen, worden alle thema's die vallen onder de aanpak HGKM bespreekbaar gemaakt in alle lagen van het onderwijs in de stad. Hier worden jaarlijks duizenden leerlingen mee bereikt.
- In de Week Tegen Kindermishandeling intensiveren we de aandacht voor specifiek de kwetsbare positie van kinderen in de stad en wat je als omstander kan doen.
- Op de Internationale Dag van de Oudersmishandeling, Wereldmeisjesdag (aanpak schadelijke traditionele praktijken) en de Regiodag Aanpak Seksueel Geweld, werken we aan de deskundigheid van professionals voor deze specifieke problematiek waarvoor de juiste kennis nodig is om goed te kunnen helpen en ondersteunen.

1.6 Radicalisering, extremisme en polarisatie

Met de gemeentelijke aanpak radicalisering, extremisme en polarisatie (REP) (22bb008882) zet de gemeente in op veiligheid in Rotterdam. U wordt dit voorjaar separaat geïnformeerd over de brede voortgang van deze aanpak.

Lezen van de Stad

De clusters Maatschappelijke Ontwikkeling, Dienstverlening en directie Veiligheid werken samen om zicht te krijgen op maatschappelijke onrust, polarisatie en spanningen in onze stad. We zetten in op sociale stabiliteit. Dit noemen we 'Lezen van de Stad'.

Met Lezen van de Stad willen we zicht krijgen op sentimenten, fenomenen en gebeurtenissen die van invloed (kunnen) zijn op de sociale stabiliteit in de stad. Door te weten wat er leeft, kunnen we beter inspelen op de behoefte van de stad. Er is een kerngroep gevormd met de domeinen Veilig, Sociaal en Gebieden. Het Lezen van de Stad kan worden 'geactiveerd' in acute situaties van spanningen, onrust en/of escalatie; hier was dit jaar een enkele keer sprake van bij onrust in de stad gerelateerd

aan de situatie in het Midden-Oosten. Ook wordt er preventief gekeken naar thema's waar de sociale stabiliteit onder druk komt te staan, om passende inzet te kunnen bepalen. Gedurende de situatie in het Midden-Oosten blijven we bijvoorbeeld in gesprek met betrokken gemeenschappen, o.m. samen met de burgemeester en wethouder Samenleven.

Samen met de Volkskeuken van Verhalenhuis Belvédère is ook de interventie 'Luisteren naar de Stad' ingezet. Het faciliteren van dialoog en ontmoeting, in een sociaal veilige omgeving, draagt bij aan de-escalatie en kan een uitlaatklep zijn voor onrust. Zo onderhouden we nauw contact met groepen, vangen we relevante signalen op en acteren we waar nodig. Men waardeert dit initiatief en geeft aan erkenning te ervaren, zich gezien en gehoord te voelen.

Het afgelopen jaar is er vanuit het actieplan een volkskeuken georganiseerd voor joodse studenten om Pesach te vieren, Palestijnse betrokkenen, Roma Rotterdammers, Marokkaanse vrouwen en in het voorjaar van 2025 voor Eritrese Rotterdammers.

Voorkomen en omgaan met polarisatie door ambtenaren en professionals

Ambtenaren en professionals worden ondersteund in het herkennen van en omgaan met polarisatie. We investeren in deskundigheidsbevordering aan zowel ambtenaren binnen verschillende domeinen van de gemeente, als organisaties en professionals in de stad (zoals het onderwijs). Ook zijn er trainingen en workshops, enerzijds voor breed geïnteresseerden en anderzijds op basis van specifieke hulpvragen vanuit teams. Er wordt samengewerkt met politie, jongerenwerk, de wijken, welzijn, onderwijsinstellingen en maatschappelijke- en religieuze organisaties.

In 2024 zijn er in totaal 25 trainingsmomenten georganiseerd, dit varieert van een workshop tot aan trainingen van een halve of hele dag, met een bereik van ongeveer 350 professionals.

1.7 Tijdelijk verblijf politiek en mensenrechten

Shelter City

In 2024 verbleven net als in voorgaande jaren drie mensenrechtenverdedigers tijdelijk in Rotterdam om tot rust te komen, hun netwerk uit te breiden en hun verhalen te delen met Rotterdammers. We ondersteunen deze activiteiten financieel. Voor elke gast wordt een kennismakingsmoment georganiseerd om de behoeftes te inventariseren en daar waar mogelijk contact te leggen met relevante ambtenaren en organisaties in Rotterdam. Dit doen we jaarlijks.

Onze lokale partner is Humanitas. Zij dragen zorg voor opvang, begeleiding en huisvesting van de mensenrechtenverdedigers die in Rotterdam verblijven. Afhankelijk van de wensen en behoeften van de gast wordt een programma op maat samengesteld waarbij in ieder geval aandacht is voor de fysieke en mentale gezondheid van de gast. De drie gasten die in 2024 in Rotterdam verbleven waren afkomstig uit de Democratische Republiek Congo, Libanon en Colombia. Zij zetten zich respectievelijk in voor de rechten van mensen met een beperking, klimaatrechtvaardigheid en vrouwenrechten.

Normaliter verblijft elke gast drie maanden in Rotterdam. De landelijke organisatie achter Shelter City, Justice & Peace, monitort de veiligheid van de gasten in aanloop naar en na hun terugkeer. Zij werken hiervoor samen met het Ministerie van Buitenlandse Zaken en de Nederlandse vertegenwoordiging in het land van herkomst van de gast. Humanitas stelt na het verblijf van iedere gast een eindverslag op. Zij beoordelen hun verblijf in Rotterdam positief.

Samen met Humanitas en de lokale afdeling van Amnesty International organiseert elke gast die in Rotterdam verblijft een bijeenkomst in verhalenhuis Belvédère. Onder het genot van authentieke gerechten uit het land van diens herkomst, deelt de Shelter City gast tijdens die bijeenkomst diens

verhaal. Ook op andere manieren vragen we aandacht voor mensenrechten. Dat doen we o.a. via onze communicatiekanalen en door op de Dag van de Mensenrechten (10 december) de Erasmusbrug blauw te verlichten.

5-jarig jubileum

In 2024 vierden we ons 5-jarig jubileum als Shelter City. We organiseerden op 24 juni 2024 een feestelijke bijeenkomst in het Bibliotheektheater. Samen met Humanitas en Justice & Peace, de landelijk initiatiefnemer van Shelter City. Zowel de Shelter City gast die op dat moment in Rotterdam verbleef, als Humanitas, werden in het zonnetje gezet. Ook de Shelter City gasten uit Den Haag en Amsterdam kregen tijdens de bijeenkomst de gelegenheid hun verhaal en ervaringen te delen. Op gemeentelijke kanalen zoals Instagram is aandacht besteed aan de jubileumbijeenkomst.

2 Gelijke kansen

In het actieplan beschrijven we dat we als grote werkgever in Rotterdam en als lokale overheid, het goede voorbeeld moeten geven. En dat we werken aan gelijke kansen op alle leefgebieden, zoals in het onderwijs, op het werk, bij het vinden van een woning, enzovoort.

2.1 Wat doen wij? De gemeente als werkgever

Afspiegeling

In het coalitieakkoord staat dat het personeelsbestand van de gemeente een afspiegeling van de samenleving nastreeft. Uitgangspunt is dat kwaliteit altijd vooropstaat. Hoofdstuk 4.1 van het actieplan beschreef de inspanningen op:

- Objectieve werving en selectie: focus op de daadwerkelijke competenties van iemand en niet op 'klik', positieve/negatieve vooroordelen.
- Inzetten van het inclusiviteitspanel om iedere kandidaat onbevooroordeeld en vanuit meerdere perspectieven te selecteren.

We investeren in een werkcultuur waarin iedereen zich thuis voelt in onze organisatie, een betere opwaartse doorstroom en minder ongewenste uitstroom.

Leiderschapsontwikkeling

Om leidinggevende te zijn in de superdiverse stad Rotterdam, moet je weten hoe met meerstemmigheid en discriminatie om te gaan. Het kunnen omgaan met diversiteit en het creëren van een sociaal veilige setting, is belangrijk. De competenties die dit vraagt zijn inmiddels gedefinieerd, beschreven en worden voorzien van trainingsaanbod. Daarnaast ontwikkelen we een bijpassende beoordelingssystematiek met (360 graden) feedback daarbij.

Monitoren van diversiteit en sociale veiligheid

De diversiteit naar herkomst werd vóór de komst van het actieplan Samenleven al in kaart gebracht, door middel van de Barometer Culturele Diversiteit van het CBS. Er komen geen nieuwe uitvoeringen van de Barometer. Hoewel de meting inzicht gaf, gaat de barometer enkel over afkomst en niet over andere vormen van diversiteit. Die eenzijdige focus is onwenselijk. De sociale veiligheid en ervaren inclusie willen we beter meten. Tot nu toe deden we dit in het medewerkerstevredenheidsonderzoek (MTO). Dit MTO wordt geheel herzien, en daarmee ook het deel over de beleving van inclusie.

Herzien protocol en gedragscode

Zoals aangekondigd is het Protocol Ongewenste Omgangsvormen en de Gedragscode herzien. Deze moet op het moment van schrijven nog worden vastgesteld in het eerste kwartaal van 2025. De Regeling melding vermoeden misstand (ook wel 'de meldregeling' genoemd) is mei 2023 vastgesteld door het college. Het streven is om ook die te herzien in 2025, na de oprichting van het Meldpunt Ongewenst Gedrag.

Open houding naar verschillende mensen en perspectieven

Naast het Inclusiviteitspanel, zijn er drie netwerken binnen de gemeente: het netwerk Neurodiversiteit, R'Pride en Jong'R. De medewerkers van de bestaande medewerkersnetwerken krijgen meer duidelijkheid over de tijd die zij aan dit netwerk kunnen besteden, welk budget ze daarbij krijgen en welke steun van de directie.

Een andere manier om een open houding te vergroten is de ontwikkeling van de competentie inclusief medewerkerschap. Deze is opgenomen in het competentiewoordenboek van de organisatie. Er wordt gewerkt aan de verdere uitwerking ervan en aan het vergroten van deze competentie door het

inzetten van experts op het thema DIG. In totaal hebben in 2024 ruim 500 medewerkers binnen de gemeente een DIG-leeractiviteit gevolgd. Dat kan zijn een training, lezing of workshop. Ook wordt er in het ambtelijke besluitvormingsproces meer ruimte gemaakt voor kritische reflectie op mogelijk onbedoelde discriminerende beleidseffecten. In oplegnotities voor de concerndirectie wordt daar een aparte check op gedaan.

Verder geldt de aandacht ook voor diversiteit van politieke gezindheid. Hoewel meestal niet bekend wat ieders politieke voorkeuren zijn en die geen rol mogen spelen in het werk, is het belangrijk dat de werkcultuur ruimte biedt voor verschillende perspectieven om zodoende de stad te kunnen blijven begrijpen.

Hoe vergroten we onze eigen toegankelijkheid als werkgever?

In 2023 is de Rotterdamse Toegankelijkheids Index (RTI) ontworpen. Dit is een instrument dat met 65 wetenschappelijk onderzochte punten laat zien hoe toegankelijk een organisatie is en wat er nog beter kan. In 2024 is de RTI het uitgangspunt geweest om een interne procesbeschrijving te maken, zodat helder is wie welke actie neemt als een hulpvraag binnenkomt en er sprake is van een arbeidsbeperking.

Intern kader

In het actieplan werd aangekondigd dat er een intern strategisch kader zou worden ontwikkeld, hoe als werkgever goed om te gaan met diversiteit, inclusie en gelijkwaardigheid (DIG). Dat is gebeurd. In december 2023 besloot de concerndirectie van de gemeente dit interne kader vast te stellen om het actieplan ook intern uitwerking te geven.

Inclusieve communicatie

We trainen collega's om in communicatie vooroordelen en stigmatisering te voorkomen en zich bewust te zijn van het belang van inclusie in gemeentelijk taal- en beeldgebruik. Met workshops Inclusieve communicatie maken we collega's hiervan bewust. Via voorbeelden van vooroordelen en aannames in reclames, media en onze eigen middelen voeren we een gesprek over ons eigen perspectief en dat van verschillende doelgroepen. De workshop maakt structureel deel uit van de participatie training Meedenken Meedoen en van de leergang Inclusie in de praktijk. Daarnaast kunnen teams een aanvraag doen voor een workshop via leren en ontwikkelen op Sofie. Op RIO zijn praktische tips te vinden hoe inclusieve communicatie in te zetten in de praktijk. Het afgelopen jaar is de workshop ca. 12 keer gegeven, met een totaalbereik van rond de 100 medewerkers.

Voortzetten project Rotterdam Onbeperkt

Het project Rotterdam Onbeperkt richt zich op de uitvoering van de Lokale Agenda Toegankelijkheid (LAT). De LAT richt zich op het verbeteren van sociale en fysieke toegankelijkheid in Rotterdam voor mensen met een beperking of chronische ziekte. Dit doet Rotterdam Onbeperkt samen met ervaringsdeskundigen en lokale partners. Hiermee zorgt Rotterdam Onbeperkt niet alleen voor meer bewustwording binnen de gemeentelijke organisatie, maar ook daarbuiten. Het stimuleert beleid en initiatieven die ervoor zorgen dat iedereen kan meedoen.

Zo heeft Rotterdam Onbeperkt er onder andere voor gezorgd dat belangrijke grote evenementen zoals Koningsdag, Zomercarnaval, de huldiging van Feyenoord en de Tour de Femmes zo toegankelijk mogelijk waren.

Dit voorjaar verschijnt het rapport van Rekenkamer Rotterdam over Rotterdam Onbeperkt. U wordt hier separaat over geïnformeerd, inclusief een collegereactie. Aan de hand van de inzichten uit het rapport wordt bekeken waar verbeterpunten mogelijk zijn.

Leerwerktrajecten statushouders

De gemeente Rotterdam biedt jaarlijks leerwerktrajecten aan statushouders om hen te ondersteunen bij duurzame uitstroom naar een baan met perspectief. Zij krijgen een arbeidsovereenkomst van maximaal een jaar en maken tijdens het traject kennis met verschillende functies en afdelingen binnen de gemeentelijke organisatie. Het traject legt extra nadruk op taal- en talentontwikkeling, begeleid door werkcoaches, en helpt de statushouders bij het versterken van hun vaardigheden. In 2024 hebben 13 statushouders een traject afgerond en een plek gevonden binnen de gemeente Rotterdam. Ze zijn geplaatst bij diverse clusters. Daarnaast zijn drie kandidaten uit het leerwerktraject van 2023 succesvol bemiddeld naar nieuwe functies binnen de gemeente Rotterdam.

De statushouders geven aan tevreden te zijn met hun werkervaring bij de gemeente en ervaren de begeleiding vanuit het leerwerktraject als waardevol. Tegelijkertijd blijven sommige stijgende functie-eisen binnen bepaalde rollen, zoals de vereiste voor een rijbewijs of computervaardigheden, uitdagingen vormen voor de instroom van nieuwe kandidaten.

2.2 Wonen

Leidende ambitie Woonvisie & Wet Goed Verhuurderschap

Op 14 maart 2024 is de Woonvisie vastgesteld (24bb000950). Er zijn gesprekken met stakeholders gevoerd om input op te halen. De opbrengst is meegenomen bij het bepalen van de ambities en concrete maatregelen. De Woonvisie beschrijft de volgende doelstelling: *'De stad maakt zich hard voor een huurmarkt die toegankelijk, inclusief en eerlijk blijft. We intensiveren daarvoor de aanpak 'Goed huren en verhuren'. En richten een meldpunt in voor ongewenst verhuurbedrag.'* In het voorjaar van 2025 wordt de eerste monitor van de Woonvisie met u gedeeld.

De Wet goed verhuurderschap is in juli 2023 in werking getreden. De gemeente heeft sindsdien een meldpunt⁴ opgericht waar mensen terecht kunnen met melding van misstanden, zoals o.a. discriminatie en intimidatie bij woningverhuur. We hebben met RADAR afspraken gemaakt over de onderlinge samenwerking en het doorgeleiden van meldingen, daar waar zij de expertise hebben om meldingen te toetsen op discriminatie. Wij hebben in 2024 totaal 7 discriminatie meldingen binnengekregen via het meldpunt. Hiervan zijn 4 ongegrond of niet ontvankelijk bijvoorbeeld vanwege het huren van een wooncorporatie⁵, verkeerde gemeente, onlangs verhuisd. Overige meldingen zijn doorgezet naar RADAR.

Het afgelopen jaar is ook frequent gesproken met de verhuurdersbranche. Met zowel het Platform Particuliere Verhuurders Rotterdam (PPVR) als de recent opgerichte Vereniging Verhuurmakelaars Rotterdam (VVR) (zie 24bb007900) is gesproken over de rechten, plichten en verantwoordelijkheden die de partijen hebben met betrekking tot de Wet goed verhuurderschap. Het is belangrijk dat zij deze wet naleven. We denken daarom actief met verhuurders mee hoe ze de selectie en toewijzing van huurwoningen transparant en objectief kunnen inrichten. RADAR biedt hierbij inhoudelijk advies. Ook zijn de uitkomsten van de monitor woningmarktdiscriminatie besproken met deze partijen. Dit helpt om bewustwording van discriminatie te vergroten.

Keurmerk voor verhuurders

In de Wet goed verhuurderschap staan richtlijnen en regels voor verhuurders en verhuurmakelaars over objectief en transparante selectie en toewijzing bij woningverhuur. In het verlengde daarvan en in lijn met de aangenomen motie 'Keurmerk voor keurige verhuurders' (23bb001359) verkennen we de invulling van een keurmerk. We zijn hiervoor in gesprek met verschillende certificatie stichtingen over de uitwerking van toetsingscriteria, de doelgroep en wat we concreet verstaan onder 'goed

⁴ [Ongewenst verhuurbedrag melden | rotterdam.nl](https://ongewenstverhuurbedrag.melden.rotterdam.nl)

⁵ Het gemeentelijk meldpunt is er specifiek voor misstanden binnen de particuliere verhuurmarkt. Melders met klachten over ervaren discriminatie bij sociale verhuur kunnen bij RADAR terecht.

verhuurderschap'. We verkennen ook de mogelijkheid om reeds bestaande keurmerken uit te breiden (bijv. op gebied van veilig verhuren en tegengaan van ondermijning). Daarmee wordt het beoogde keurmerk breder en effectiever. De verhuurbranche vindt dit een goede manier om zich positief te kunnen onderscheiden.

U wordt in de loop van 2025 (einde Q1) nader geïnformeerd over de uitwerking van het keurmerk.

Toezegging gesprek over register verhuurmakelaars

De raad heeft gevraagd naar de mogelijkheden van een register voor verhuurmakelaars en om hierover in gesprek te gaan (25bb000322). We spreken al regelmatig met de brancheverenigingen en marktpartijen (Vereniging Verhuurmakelaars Rotterdam) over de meerwaarde van kwaliteitsregisters. Zoals u hierboven leest, kijken we in hoeverre verhuurders en bemiddelaars zich willen en kunnen aansluiten bij een brancheorganisatie of een door de gemeente getoetst kwaliteitsregister. U wordt eind Q1 nader geïnformeerd hierover, in samenhang met het keurmerk en de uitkomsten van de pilot Eerlijk te Huur.

Monitor woningmarktdiscriminatie

We herhalen jaarlijks het onderzoek naar discriminatie op de huurwoningmarkt. Zo monitoren we de aard en omvang van het probleem. In juli 2024 is de meest recente lokale monitor gepubliceerd. Hierover bent u per brief geïnformeerd (zie 24bb008095). De nieuwe monitor wordt gedurende heel 2025 uitgevoerd door RADAR, uw raad wordt in de eerste helft van 2026 geïnformeerd over de resultaten.

We breiden het onderzoek dit jaar uit met twee aanvullende acties:

- RADAR gaat advertenties screenen op mogelijk discriminerende inhoud. Als ze dit tegen komen worden verhuurders en bemiddelaars hierop aangesproken.
- Volgens de Wet goed verhuurderschap moeten verhuurders sinds 1 juli 2023 een werkwijze hebben om discriminatie tegen te gaan. RADAR gaat onderzoeken of zij dit hebben en of hun werkwijze voldoet aan de criteria.

Ook gaan we weer gesprekken aan met bemiddelaars en verhuurders om de uitkomsten van het onderzoek onder de aandacht te brengen en mee te denken over oplossingsrichtingen en behoeften. De gesprekken gaan o.a. over de bekendheid met regelgeving rondom discriminatie, de eigen werkwijze en de implementatie van de Wet goed verhuurderschap. De gesprekken bieden de mogelijkheid meer bewustwording te creëren bij verhurende partijen.

Tot slot. U bent via collegebrief 24bb008095 eind november 2024 geïnformeerd over de verdere voortgang van de aanpak woningmarktdiscriminatie.

2.3 Werken

Stimuleren kennisdeling inclusief werken en faciliteren netwerk 010-Inclusief

Sinds maart 2021 werkt Diversiteit in Bedrijf, in opdracht van de gemeente Rotterdam, aan versterking van het werkgeversnetwerk 010inclusief. Diversiteit in Bedrijf is onderdeel van de Sociaal-Economische Raad (SER) en is onder andere bekend van het landelijke Charter Diversiteit).

We stimuleren kennisdeling rondom inclusief werken op de Rotterdamse arbeidsmarkt, inclusief het mkb:

- We bieden werkgevers 1-op-1 begeleiding en ondersteuning bij het maken van een plan van aanpak, het realiseren van hun doelen en ambities op dit vlak.
- We organiseren themabijeenkomsten gericht op kennisdeling en inspiratie. Het afgelopen jaar ging die over leeftijdsdiversiteit en ouderen op de arbeidsmarkt.⁶
- Ook was in maart de jaarlijkse uitreiking van de inclusiviteitsprijs, om voorlopers die het goede voorbeeld geven in het zonnetje te zetten.⁷
- Daarnaast is er een laagdrempelige servicedesk, waar werkgevers terecht kunnen met hulpvragen. In de afgelopen periode zijn 18 vragen van werkgevers en werknemers beantwoord. Deze gaan onder meer over borging van inclusie binnen bedrijven en objectieve werving en selectie. Maar bovenal zijn organisaties op zoek naar contact met andere bedrijven om tips uit te kunnen wisselen over hoe zij inclusief werkgeverschap invullen.

De belangrijkste resultaten op een rij (jaar 2024)

- 62 adviesgesprekken met bedrijven en organisaties over DIG.
- Kennisdeling via 108 artikelen op de website van www.010inclusief.nl
- 90 Rotterdamse organisaties en bedrijven nemen deel aan het netwerk. Het afgelopen jaar zijn er 16 nieuwe organisaties bij gekomen. Waaronder Theater Walhalla, Duo For A Job en SKVR.
- In 2024 hebben 8 nieuwe bedrijven een DIG-plan van aanpak opgesteld
- 8 bedrijven werken samen op het gebied van inclusief werkgeverschap, bijvoorbeeld door samen bijeenkomsten te organiseren of een kijkje in elkaars organisatie te nemen.

Gelijkwaardigheidschecklist voor werkgevers

Uw raad heeft de motie 'Een check op antidiscriminatie' aangenomen (23bb006906). Hierin verzoekt u het college om de te ontwikkelen gelijkwaardigheidschecklist onder de aandacht te brengen bij samenwerkingspartners van de gemeente.

De gemeente heeft Diversiteit in Bedrijf gevraagd de checklist te ontwikkelen (zie bijlage) en te delen met alle Rotterdamse partners van 010inclusief. Maar ook met de ondertekenaars van het landelijke Charter. De tool wordt gecombineerd met een informatieve handreiking over inclusief en goed werkgeverschap. Bedrijven en organisaties krijgen hiermee handig inzicht, tips en best practices over welke stappen zij kunnen nemen om hier invulling aan te geven.

Economische zelfstandigheid vrouwen

Bij het onderdeel 'Werken' behandelen we ook de motie 'Zelfstandigheid is niet voor iedereen een vanzelfsprekendheid' (23bb006892). In een eerdere voortgangsbrief (24bb005986) bent u hier tussentijds over geïnformeerd. De huidige stand van zaken leest u hieronder.

Uit het OBI onderzoek Vrouwenemancipatie Next Level 2020 en uit de Emancipatiemonitor CBS (2024) blijkt dat vrouwen/meisjes het op een aantal terreinen goed doen. Zo is het opleidingsniveau toegenomen en is 70% van de vrouwen economisch zelfstandig. Vrouwen hebben in de afgelopen tien jaar een inhaalslag gemaakt. Dit percentage blijft echter achter vergeleken met mannen waar het percentage economische zelfstandigheid 83% is.

Dona Daria is gevraagd een verkenning te doen naar de ontwikkeling van een vrouwenacademie voor de begeleiding en ondersteuning van vrouwen bij opleiding en werk. Dit resulteerde in het project *Women's Collective of Change*. Voor dit project heeft Dona Daria bij het Europees Sociaal Fonds subsidie aangevraagd en €550.000 gekregen voor 2025 en 2026. Dona Daria heeft voor het project

⁶ [Themabijeenkomst Leeftijdsdiversiteit | 010 Inclusief](#)

⁷ [010 Inclusief Award | 010 Inclusief](#)

een samenwerkingsovereenkomst gesloten met AvantSanare. Het project start in Q1 2025, 50 jaar na het door de VN uitgeroepen 'Jaar van de Vrouw' (1975).

De inzet is om vrouwen te versterken en enthousiasmeren voor zelfstandigheid door hen kennis, begeleiding en ondersteuning te bieden, bijvoorbeeld op weg naar werk en opleiding. Ook is er community-building voor Rotterdamse vrouwen waar ze een sociaal netwerk kunnen opbouwen. Er wordt samengewerkt met opleidingsinstituten en andere relevante organisaties en partijen.

De motie vraagt daarnaast om de mogelijkheden te verkennen van vrouwenrechtswinkels op bestaande plekken in de stad. Hier kunnen vrouwen terecht voor informatie over eventuele (rechts)hulp. Op verschillende plekken in Rotterdam bestaat deze voorziening al.

- De Vraagwijzers vormen de basisinfrastructuur voor dergelijke hulpvragen.
- Ook geven medewerkers van de Rechtswinkel uitleg en gratis advies over juridische kwesties.
- Vanuit het project *Women's Collective of Change* wordt samen met het Juridisch Loket Rotterdam verkend *waar* de samenwerking mogelijk is (in het bijzonder gericht op vrouwen) en *hoe* deze kan worden ingericht. Dona Daria kijkt ook hoe de samenwerking tussen verschillende (bestaande) ontmoetingsplekken in de wijken kan worden geïntensiveerd.
- Verder zijn er welzijnsorganisaties (in huizen van de wijk) waar vrouwen binnen kunnen lopen en waar sleutelpersonen en de gastvrouwen voor huiselijk geweld en schadelijke traditionele praktijken gerelateerde vragen kunnen doorverwijzen. Er zijn korte lijnen met de Vraagwijzer en de wijkteams. Zoals het centrale punt voor de regio Veilig Thuis Rotterdam Rijnmond voor meldingen van alle vormen van huiselijk geweld en kindermishandeling. Het meldpunt Veilig Thuis is 24/7 bereikbaar via een gratis telefoonnummer.
- Filomena, het centrum huiselijk geweld en kindermishandeling Rotterdam Rijnmond heeft, bij wijze van intensivering, een fysiek inloopsprekkuur ingesteld, toegankelijk voor vrouwen in (levens) bedreigende situaties. De nieuwe subsidieregeling preventie, huiselijk geweld en seksueel geweld 2025-2026 is opgezet voor organisaties en initiatieven die zich inzetten op het zo vroeg mogelijk signaleren van huiselijk geweld, daarop handelen en op basis van de vragen van klanten, te verwijzen naar de juiste organisaties.

Gezien al deze bestaande voorzieningen, achten we het overbodig om nieuwe te initiëren. We benutten en investeren zoveel mogelijk in de bestaande structuren. Daar waar mogelijk en nodig wordt de samenwerking geïntensiveerd met specifieke aandacht voor vrouwen o.m. in kwetsbare positie bij huiselijk geweld, huwelijksdwang, schadelijke traditionele praktijken, genitale verminking en andere bedreigende situaties.

2.4 Stagelopen

Het actieplan beschrijft hoe het landelijke Stagepact leidend is voor uitvoering van de gemaakte afspraken tussen onderwijsinstellingen, leerwerkbedrijven, het SBB en andere partijen. Deze maatregelen zijn erop gericht om stageongelijkheid terug te dringen en goede begeleiding van studenten te borgen. Het ministerie van OC&W voert hier regie op en is verantwoordelijk voor monitoring en evaluatie van de acties. We wachten de (tussentijdse) uitkomsten hiervan af. Eerder bent u geïnformeerd over hoe we in de Rotterdamse context invulling geven aan het Stagepact (zie brief met kenmerk 24bb004570)

U bent in november jl. ook geïnformeerd over de uitkomsten van onderzoeken naar stagediscriminatie en wat we als gemeente doen (zie collegebrief 24bb008095). U leest in de brief uitgebreid over de MBO Werkagenda, initiatieven als Talenthub en onze inzet op de arbeidsmarkt om werkgevers te ondersteunen bij objectieve werving en selectie.

Toezegging stagediscriminatie hbo

In de commissie WIOSSAN van 15 januari jl. heeft u gevraagd wat er binnen het hbo gebeurt/mogelijk is op het gebied van stagediscriminatie. Dat leest u hieronder.

- Vanuit het lectoraat Diversiteitsvraagstukken⁸ heeft het hbo diverse onderzoeken uitgevoerd om zicht te krijgen op stagediscriminatie en effectieve oplossingen. Deze onderzoeken, zoals *Stagediscriminatie? Hoeft niet!* en *Stagediscriminatie in het hbo*, belichten zowel de ervaringen van studenten als de mechanismen die deze problematiek in stand houden.
- De praktijk leert dat het aanpakken van stagediscriminatie een gezamenlijke inspanning vraagt. Binnen de *Haagse aanpak* werkt het hbo nauw samen met het mbo en andere partners. De uitdagingen binnen deze problematiek zijn vaak vergelijkbaar, waardoor gezamenlijke en breed gedragen oplossingen mogelijk zijn. Deze aanpak richt zich op alle fasen: de zoektocht naar een stage, de stageperiode zelf, en de afronding daarna.

Het hbo gelooft in een integrale aanpak waarbij onderwijsinstellingen, gemeenten, stagebedrijven, sociale partners en studenten samen optrekken. Dit gebeurt via een combinatie van:

1. Bewustwording: Het trainen en voorlichten van alle betrokkenen om vooroordelen te herkennen en tegen te gaan.
2. Standaarden en beleid: Het ontwikkelen van duidelijke normen en processen binnen organisaties.
3. Professionalisering: Het ondersteunen van stagebegeleiders en bedrijven bij het versterken van inclusiviteit.

2.5 Onderwijs

Educatie over Samenleven in superdivers Rotterdam

Begin 2024 zijn we gestart met een aanbesteding 'Educatie over Samenleven in superdivers Rotterdam.' Dit is in de zomer afgerond. Deze opdracht sluit aan bij het burgerschapscurriculum.

Doel is educatie over artikel 1 van de Grondwet en in het verlengde daarvan, samenleven, inclusie en verdraagzaamheid. Nieuw is dat we, naast jongeren, ook ouders en onderwijsprofessionals bereiken. Binnen en buiten het klaslokaal om, maar ook in de wijk. Verder wordt daarbij gebruik gemaakt van de Rotterdamse Canon die in 2024 naar aanleiding van motie Canon van Rotterdam (24bb001352) aan scholen is aangeboden.

Op 1 september 2024 gingen de nieuwe overeenkomsten in. De gegunde partijen zijn:

- *Perceel 1 - primair onderwijs*: RADAR (in samenwerking met Bibliotheek Rotterdam en Schiedams Lef);
- *Perceel 2 - voorgezet onderwijs, middelbaar beroepsonderwijs en hoger beroepsonderwijs*: Dona Daria (in samenwerking met Confro);
- *Perceel 3 - jongeren buiten het onderwijs*: RADAR (in samenwerking met Boijmans, Indigo, Inclusio en Maastheater).

In de tweede helft van 2024 is er een passend programma ontwikkeld en startte de werving. Voor 2025 zijn er 75 basisscholen, 25 VO-scholen, 10 MBO-locaties en vier hbo-opleidingen geworven om gebruik te maken van het aanbod. Daarnaast zijn er educatietrajecten buiten het onderwijs ontwikkeld voor vijf verschillende gebieden. In 2025 is dit voor Noord, Delfshaven, Feijenoord, Crooswijk en Hoogvliet.

In de commissie WIOSSAN van 20 november jl. (behandeling lhbtq+ beleid) is toegezegd om inzicht te geven in de uitgevoerde voorlichting- en educatieactiviteiten (24bb001862).

⁸ [Diversiteitsvraagstukken | Inholland](#)

In het eerste halfjaar van 2024 heeft RADAR gastlessen en workshops in primair, voortgezet en middelbaar beroepsonderwijs gegeven over inclusie en diversiteit (waaronder ook seksuele- en genderdiversiteit). Het eerste halfjaar hebben de volgende activiteiten plaatsgevonden:

- Primair onderwijs: gastlessen/workshops op 39 scholen;
- Voortgezet onderwijs: activiteiten op 17 scholen (waaronder 30 gastlessen en 1 docententraining);
- Middelbaar beroepsonderwijs: activiteiten op 8 opleidingsrichtingen van 5 MBO-instellingen (waaronder gastlessen en docententrainingen).

Stuurgroep Passend Adviseren (voorheen: professionele leergemeenschap)

Uit onderzoek (CPB, 2019) en de stadsgesprekken blijkt dat onder advisering voorkomt. Met de Stuurgroep Passend Adviseren wordt de samenwerking tussen PO- en VO-scholen versterkt om een passend advies en school voor elke leerling in Rotterdam te realiseren.

Om te investeren in passend onderwijs en kansengelijkheid zijn er drie belangrijke verbeterthema's: 1) het verbeteren van advisering, 2) handvatten bieden voor het warme overdrachtstraject en 3) het intensiveren van kennisuitwisseling en samenwerking tussen PO-VO.

De stuurgroep komt maandelijks samen om hieraan te werken. Deze structurele ontmoeting is een katalysator gebleken voor interbestuurlijke samenwerking en uitwisseling van ervaringen, kennis en ideeën op het gebied van PO-VO overgang. Er wordt tijdens bijeenkomsten regelmatig hulpvragen voorgelegd, oplossingen gedeeld en ervaringen uitgewisseld.

Ook is er kennismateriaal ontwikkeld ten behoeve van passend adviseren:

- Notitie over 'passend adviseren in Rotterdam'
- Intervisie-werkwijze om tot meer passend advies te komen
- Aanpassingen onderwijskundig rapport (meer handelingsgericht)
- Handreiking voor succesvol organiseren van warme overdracht
- Leerlingenkaart over de overstap
- Praatplaat 'evaluatie advisering en warme overdracht'
- Pilot m.b.t. evalueren van gegeven adviezen en overdrachtstraject.

Tot slot is in oktober 2024 een po-vo conferentie georganiseerd. Dit trok meer dan 250 onderwijsprofessionals uit Rotterdam en omgeving, die met lezingen, workshops en interactieve ontmoetingen geïnformeerd, geactiveerd en met elkaar in contact gebracht zijn.

Informeel Onderwijs

Informeel onderwijs kan bijdragen aan de (culturele, educatieve of religieuze) identiteitsvorming van jongeren en volwassenen. Het is van algemeen belang dat dit kwalitatief goed, veilig en professioneel georganiseerd wordt. Hier zijn particuliere aanbieders zelf verantwoordelijk voor. Waar nodig en wenselijk kan de gemeente faciliteren, dit doen we vraaggericht. Het afgelopen jaar zijn geen maatschappelijke initiatieven ingediend, gericht op kwaliteitsverbetering van informeel religieuze scholing. Op dit moment ondersteunen we dan ook geen projecten op dit gebied.

Landelijk ligt er een wetsvoorstel 'Toezicht informeel onderwijs' om misstanden en excessen tegen te gaan. Momenteel wordt deze ter internetconsultatie ingebracht door het ministerie van OCW.

2.6 Basisvaardigheden

We investeren in basisvaardigheden taal, rekenen en computeren. We werken samen met vier grote gecontracteerde taalaanbieders: Alsare, Sagenn, NLTraining, Albeda. De doelstelling om 6.350 gestarte taaltrajecten te realiseren is ruimschoots behaald, met maar liefst 9.105 trajecten in 2023. Volgens de jaarlijkse metingen is 88% van de deelnemers is (zeer) tevreden met het gevolgde traject (doelstelling 80%). De thematische trajecten sluiten goed aan de behoefte van de cursisten. Ook kleinere organisaties ontvangen subsidie voor initiatieven die bijdragen aan de beleidsdoelstellingen. In alle trajecten basisvaardigheden worden ook digitale vaardigheden aangeboden.

We willen ook dat nieuwkomers na hun inburgering worden doorgeleid naar de trajecten basisvaardigheden. Op 29 februari 2024 is dit onderwerp tijdens thematafels met alle aanbieders inburgering vanuit het convenant en de taalaanbieders besproken. De wegwijzers basisvaardigheden zijn als hulpmiddel bij verwijzing gedeeld. Bij de interne medewerkersbijeenkomst Opgave Inburgering is eveneens aandacht besteed aan de doorlopende leerlijn.

2.7 Digitale Inclusie

In een wereld waarin digitalisering een steeds grotere rol speelt, staat Rotterdam als voorbeeldstad voor digitale inclusie. Dankzij innovatieve initiatieven zet de gemeente samen met (lokale) partners in op verbetering van digitale vaardigheden onder Rotterdammers.

De voortgang in het kort:

- Sinds 6 november jl. hebben alle 21 bibliotheeklocaties in de stad gratis en veilig WiFi via Public Roam. Hiermee heeft iedereen voortaan toegang tot internet, zonder lidmaatschapsvereisten. Dit versterkt de rol van de bibliotheek als ontmoetingsplaats en leercentrum.
- Het Brugklas Festival bood naast entertainment en inspiratie, zoals optredens van artiesten en een speech van wethouder Achbar, ook laagdrempelige voorlichting over digitale inclusie. Jongeren en hun families werden bewust gemaakt van zowel de mogelijkheden als de risico's van digitalisering.
- Het Dreamspace-project, waarin de Feyenoord Foundation, Microsoft en de gemeente samenwerken om kinderen in Rotterdam-Zuid digitale vaardigheden bij te brengen. Dit programma combineert technologische en sociaal-emotionele ontwikkeling met ethische bewustwording. Het streven is om jaarlijks duizenden kinderen te trainen, waarbij pilots zoals de *summerschool* al succesvol zijn.
- Inspanningen van organisaties zoals SPIOR. Deze stichting richt zich op ouders en tieners met een migratieachtergrond. Via cultuur sensitieve trainingen worden barrières zoals taal en laaggeletterdheid aangepakt. Met een bereik van honderden Rotterdammers in 2024 en een continuering in 2025, draagt SPIOR bij aan het vergroten van zowel digitale vaardigheden als vertrouwen in technologie.
- Initiatieven zoals het Rotterdams Sociaal AI-Lab zetten in op bewustwording rondom privacy en ethische kwesties m.b.t. kunstmatige intelligentie. Dit lab ontwikkelt richtlijnen om technologie verantwoord in te zetten, zonder discriminatie of polarisatie te versterken. Onderwijsinstellingen en sociale partners spelen hierin een sleutelrol.

We werken samen met diverse lokale en nationale partners om digitale inclusie te bevorderen: bibliotheken, IT Campus Rotterdam, onderwijsinstellingen zoals het Albeda College en de Erasmus Universiteit, sociale partners en private partijen, zoals stichting SIDN voor de uitrol van veilige openbare wifipunten.

2.8 Armoede

In Rotterdam heeft 1 op de 6 huishoudens schulden. En dat heeft grote gevolgen. Vooral voor kinderen die opgroeien in armoede. De gemeente probeert Rotterdammers zoveel mogelijk te helpen om schulden aan te pakken en armoede tegen te gaan. Het armoede- en schuldenbeleid kent drie pijlers: preventie, ondersteuning en samen verantwoordelijk. U bent in mei 2024 geïnformeerd over de voortgang van alle maatregelen (zie 24bb003420).

Sinds maart 2024 is er ook een succesvolle samenwerking gestart met Stichting Nieuw Vaarwater. Zij staan klaar voor Rotterdammers en gezinnen met geldproblemen. Medewerkers van de gemeente verwijzen Rotterdamse gezinnen met schulden via het Geldplein ook door naar de stichting. Sindsdien zijn al meer dan 100 gezinnen geholpen met het compleet aflossen van schulden.

Enkele andere resultaten:

- Het Jeugdtegoed voor 12 tot en met 17-jarigen is voor de jaren 2024 en 2025 opgehoogd van € 500 naar € 850 per jaar
- Ook zijn de bedragen voor de Individuele Bijzondere Bijstand (IBB) geïndexeerd en geldt voor de meeste kostensoorten dat er geen sprake meer is van een lening maar een gift.
- De ondersteuning van het Jeugdeducatiefonds (JEF) is vanaf het schooljaar 2023-2024 uitgebreid van 76 basisscholen naar 125 basisscholen. Het JEF biedt ondersteuning aan basisscholen in Nederland om gelijke kansen voor kinderen te bevorderen. Door financiële steun te bieden aan basisscholen, maakt het Jeugdeducatiefonds de aanschaf van materialen, extra activiteiten en ondersteuning mogelijk, die bijdragen aan de ontwikkeling van deze kinderen. Voorbeelden hiervan zijn schoolreisjes, het verstrekken van leermiddelen voor huiswerkbegeleiding en de aanschaf van hulpmiddelen, zoals laptops.

Bij het maken en uitvoeren van het armoede en schulden beleid wordt samengewerkt met ervaringsdeskundigen zoals de Brede Raad010.

2.9 Zorg en Welzijn

De gemeente vraagt aandacht voor inclusie en diversiteit vanuit Zorg, Welzijn en Jeugd. Inclusie is een uitgangspunt en integraal onderdeel van de welzijnsopdracht. Dat betekent dat iedereen zich welkom moet voelen en dat huizen van de wijk ook voor iedereen (fysiek) toegankelijk moeten zijn. In de opdrachten van Wmo- en jeugdhulparrangementen en de ondersteuning in de wijkteams worden eisen gesteld aan de aanbieders die deze ondersteuning leveren. Denk aan het borgen van cultuursensitiviteit en inclusiviteit in de dienstverlening aan cliënten. Dit is onderdeel van het contractmanagement.

We betrekken Rotterdammers via participatie en luisteren naar cliënten en patiënten bij ontwikkeling van aanbestedingen en opdrachten.

- Voor welzijn is er in 2022 een nieuwe opdracht gestart o.b.v. een aanbesteding. Inclusie is integraal onderdeel van deze opdracht. Ook zijn we momenteel bezig met de uitwerking van de motie 'Naar één subsidieregeling voor de sociale basis' (24bb3648). Dit omdat partijen aangeven dat organisaties in de sociale basis momenteel geconfronteerd worden te veel subsidies en regelingen. Wanneer de gemeente de toekomstige subsidieregeling opstelt, worden daarvoor ook Rotterdammers en lokale partners geraadpleegd.
- Rotterdammers worden betrokken bij het opstellen en evalueren van (onderdelen van) het beleid van de Wmo en de Jeugdwet. Gemeente en zorgaanbieders voeren cliënttevredenheidsonderzoeken uit. Deze inzichten worden meegenomen bij het opstellen van aanbestedingen en opdrachten. Bij het opstellen van aanbestedingen en opdrachten is actieve participatie vooral gericht op zorgaanbieders. Naast de Brede Raad 010 wordt ook Young 010 ter advies betrokken voor jeugdhulp aanbestedingen.

2.10 Vrijtijdsbesteding

Panel Deurbeleid

De gemeente ondersteunt het Panel Deurbeleid dat werkt aan een veilig en uitnodigend uitgaansleven. Het Panel is een samenwerkingsverband tussen gemeente, politie, horeca, beveiligers en deelnemers aan het uitgaansleven. Op dit moment heeft het Panel 15 convenantpartners. Acht andere ondernemers en twee beveiligingsbedrijven hebben interesse getoond om aan te sluiten.

Het doel is een discriminatievrij deurbeleid en sociale veiligheid in het uitgaansleven:

- We bieden horecapersoneel en beveiligers van de bij het Panel aangesloten ondernemers trainingen aan en nemen weigeringen aan de deur op ontorechte gronden in behandeling. Indien wenselijk bemiddelt het Panel tussen horecaondernemer en klant.
- Er zijn 2 verschillende trainingen. Er wordt een beveiligersstraining aangeboden die specifiek gaat over een discriminatievrij deurbeleid en de rol van beveiligers. Daarnaast is er de training sociale veiligheid die zowel door beveiligers als door ander horecapersoneel kan worden gevolgd. In 2024 is de beveiligersstraining 1 keer gevolgd en de training sociale veiligheid 2 keer (1 x door beveiligers en 1x door het personeel van 1 van de convenantpartners).
- Daarnaast worden er jaarlijks sfeerbezoeken gedaan. RADAR is verantwoordelijk voor het innemen en afhandelen van meldingen en het organiseren van de jaarlijkse sfeerbezoeken. De sfeerbezoeken hebben in het najaar van 2025 plaatsgevonden. In totaal zijn er 26 nachthorecaondernemingen bezocht (15 convenantpartners en 11 niet-convenantpartners). De resultaten zullen in Q1 2025 met de raad worden gedeeld.
- Voor de trainingen op het gebied van een sociaal veilig uitgaansleven werken we samen met SexMatters. De training sociale veiligheid van SexMatters die door het Panel wordt aangeboden is door één ondernemer en een groep beveiligers gevolgd. Het panel is bezig met de website te vernieuwen om melden makkelijker te maken. In 2024 heeft het panel acht meldingen ontvangen. Drie van deze meldingen waren anoniem. Voor de overige vijf meldingen zijn door het panel bemiddelingsgesprekken gevoerd met melder en de betrokken horecaondernemer.
- Binnen de gemeente werken we samen met de collega's die verantwoordelijk zijn voor het horecabeleid, de aanpak seksuele straatintimidatie en met de Safe'R Spot.
- Tijdens de kennis- en netwerksessie voor horecaondernemers op 14 oktober kregen ondernemers informatie over het Panel en het belang van een sociaal veilig nachtleven. Vertegenwoordigers van het Panel waren op 10 oktober 2024 aanwezig bij conferentie van de Nationaal Coördinator tegen racisme en discriminatie die als thema 'veilig sporten en uitgaan voor iedereen' had. Zij verzorgden daar een deelsessie over deurbeleid in de horeca.

Sport

Inzet deskundigheidsbevordering

Hierbij betrekken we de toezegging (24bb008162) om u te informeren over activiteiten voor sportverenigingen gericht op lhbtq+ acceptatie.

Voor de breedtesport ondersteunen we via Rotterdam Sportsupport deskundigheidsbevordering van vrijwilligers op het thema inclusie en diversiteit. Discriminatie en lhbtq+-acceptatie behoren tot de standaardthema's die in het kader van het veilig sportklimaat door de verenigingsconsulenten besproken worden met de verenigingen. In de cursussen die Rotterdam Sportsupport aanbiedt is uitgebreid aandacht voor het thema discriminatie. Via social media en andere communicatiekanalen wordt door Rotterdam Sportsupport zeer regelmatig aandacht besteed aan diversiteit en inclusie.

Rotterdam Sportsupport geeft aan te zien dat er met name in het voetbal nog winst te behalen is. Verenigingen hebben zelf ook aangegeven dat inclusie een thema is dat speelt. Hulpvragen worden opgepakt. Vier verenigingen zijn door Rotterdam Sportsupport ondersteund bij een hulpvraag rondom inclusie en diversiteit. Indien nodig werkt Rotterdam Sportsupport hiervoor samen met andere organisaties, bijvoorbeeld RADAR.

Rotterdamse Aanpak Veilig Voetbal (RAVV)

In het kader van de Rotterdamse Aanpak Veilig Voetbal (RAVV) is er op verschillende momenten en manieren aandacht gevraagd voor inclusie en antidiscriminatie, met bijeenkomsten, promotiemateriaal en de ondertekening van het convenant RAVV door 18 Rotterdamse voetbalverenigingen. Door

ondertekening van dit convenant committeren ze zich aan een eenduidig waarden- en normbeleid, het opstellen van gewenste gedragsregels en het zichtbaar maken van het beleid zowel binnen de vereniging als daarbuiten.

De RAVV is aangevuld met de publieke campagne “gebruik je verstand” met John de Wolf. Ook wordt het project ‘Omarm Rotterdam’ geïntegreerd in de RAVV. De posters zijn uitgereikt tijdens bijeenkomsten en afgegeven bij sportclubs. De aanvoerdersbanden zijn via de schoolsportvereniging uitgereikt. Rotterdamse aanvoerders dragen de speciaal ontworpen aanvoerdersband en tonen daarmee hun aandacht voor het belang van respect.

Tijdens twee stedelijke bijeenkomsten, een trainerscongres en sportcongres, stond het thema op de agenda. Tijdens dat laatste congres lanceerden de Roze Kameraden een toolkit die sportverenigingen kunnen gebruiken om inclusie binnen hun club te bevorderen.

Naar aanleiding van gesprekken met Feyenoord, onder meer met betrokkenheid van de Stadsmarinier, heeft de club een set concrete en lopende maatregelen inzichtelijk gemaakt om discriminatie in en rond het stadion tegen te gaan. Discriminatie is als thema opgenomen in de maatschappelijke programma's voor de jeugd, maar ook in het terugkeerprogramma voor geschorste supporters. Ambitie is om dit samenwerkingsverband, naast Feyenoord, in de toekomst uit te breiden met de twee andere Rotterdamse voetbalclubs.

Cultuur

De Code Diversiteit & Inclusie is een landelijke gedragscode, die culturele instellingen vraagt een plan van aanpak te maken voor Diversiteit & Inclusie op het gebied van de vier P's: Programma Publiek Partners en Personeel. Er zijn in de afgelopen jaren meer instellingen bezig met inclusief programmeren, vaak in partnerschap. Er is meer inzet voor de Rotterdammers die niet of minder aan het gesubsidieerde aanbod deelnemen. Er is ook sprake van een betere afspiegeling van Rotterdam in raden van toezicht en in personeel en inhuur. Het inzetten op nieuwkomers en doorgroeiers heeft gezorgd voor een meer divers programma en meer bereik onder diverse doelgroepen.

Aandachtspunten zijn:

- Uitwerking van ambities naar concrete plannen;
- Aandacht voor diversiteit in de breedste zin van het woord: leeftijd, klasse, opleiding en beperking;
- Duurzame verbindingen bij het aangaan van partnerschappen;
- Toegankelijkheid voor mensen met een beperking.

2.11 Buitenruimte

Begraven

In Rotterdam bieden we ruimte voor de wensen van alle (geloofs-)gemeenschappen voor het houden van uitvaarten. Er zijn voor het begraven themavakken zoals Rooms-Katholiek, Chinees, Islamitisch, natuurgedeelte, stromingen, etc. Als er geen apart vak is voor een (geloofs-)gemeenschap dan wordt zoveel mogelijk volgens de richting van diens (geloofs-)gemeenschap een plek gekozen. Ook voor

cremeren zijn er mogelijkheden, zoals het houden van vuurdiensten op Hofwijk, as verstrooien op stromend water, etc.

Eind 2024 is er een officiële en openbaar toegankelijke uitstrooiplek onthuld op het Eiland van Brienenoord. Deze komt in beheer bij Gebiedsbeheer van cluster Stadsbeheer. In november jl. bent u in een collegebrief (24bb007692) geïnformeerd over de nota van uitgangspunten voor de aanleg van de toekomstige islamitische begraafplaats. In november jl. heeft de gemeente een samenwerkingsovereenkomst getekend, waarin officieel de rechten en verplichtingen vastgelegd zijn in de samenwerking bij dit project.

Verwijderen discriminerende graffiti

We verwijderen discriminerende graffiti met voorrang. Rotterdammers kunnen hiervan melding maken via de MeldR app. Binnen 24 uur na een melding worden discriminerende teksten verwijderd. We willen zo voorkomen dat haatdragende en kwetsbare boodschappen publiek krijgen.

In 2024 zijn er 51 meldingen over discriminerende graffiti geregistreerd of zelf waargenomen door medewerkers van Schone Stad. Allen zijn afgehandeld. Het betreft bijvoorbeeld hakenkruizen en nazisymbolen.

Projecties Erasmusbrug

Begin van dit jaar is er een rechterlijke uitspraak geweest over de racistische projecties op de Erasmusbrug tijdens de jaarwisseling 2022-2023. De rechtbank in Rotterdam heeft twee mannen veroordeeld tot zes maanden cel.

Toegankelijkheid buitenruimte

Inclusieve speel- en verblijfplekken

We maken speelplekken en andere plekken fysiek toegankelijk. Om de sociale toegankelijkheid van speelplekken te bevorderen, loopt er een pilot 'inclusief spelen' met kinderen met en zonder beperking. Dit is een samenwerking met Speeltuin010 Morgen. We betrekken scholen, instellingen en ouders, experimenteren met spelen buiten openingstijden, verschillende speelactiviteiten, benodigde veiligheid, toezicht en meer, om zo tot een blauwdruk te komen voor wat inclusief spelen inhoudt. Deze inzichten worden meegenomen in de Speeltuinvisie, waar het college in Q2 2025 over zal besluiten. Dit plan dient ter verbetering van de algemene kwaliteit van speeltuinen in Rotterdam, onder meer op gebied van toegankelijkheid en inclusief spelen.

Vanuit de visie Kom op naar Buiten is eerder een samenspeelakkoord getekend en een inspiratieboek ontwikkeld. We zorgen als gemeente dat de speel- en verblijfsplekken voor iedereen geschikt en aanspreken zijn, door ons te focussen op het kennisniveau van betrokken collega's en borging in het besluitvormingsproces. Dit door extra focus aan te brengen op toegankelijkheid voor doelgroepen en behoeftes. Daarnaast hebben we een lezing en excursie georganiseerd voor ontwerpers, projectmanagers en integraal beheerders buitenruimte. Zij houden zich bezig met (her)ontwerpen van speel- en sportplekken en hebben een sleutelrol in het borgen van toegankelijkheid.

Plusroutes

Een afspraak vanuit de LAT is dat elk jaar een nieuwe plusroute wordt aangelegd. Een plusroute is extra toegankelijk en veilig. In 2024 hebben we een start gemaakt met de aanleg van goede wandelroutes rondom busstation Zuidplein. De routes gaan voldoen aan de pluskwaliteit. De uitvoering is grotendeels klaar. In 2025 zal de afronding plaatsvinden.

Hoge nood app

Op de hoge nood-app kunnen Rotterdammers gratis toegankelijke toiletten in de stad vinden. Daar

waar op het moment geen dekking is van openbare toiletten, zoeken we naar gelegenheden die hun toilet kosteloos beschikbaar stellen. Momenteel zijn er 65 locaties in de stad die dit aanbieden.

Rotterdam Pride jaarlijks faciliteren

Het was afgelopen jaar een grote zorg of er in 2024 weer een Rotterdam Pride zou zijn, na het omvallen van stichting Rotterdam Pride. We zijn er trots op dat dit toch heeft plaatsgevonden, met name trots op de kracht van de community zelf en de faciliterende rol die de gemeente daarbij heeft ingenomen. We hebben via informatiebijeenkomsten en subsidies Rotterdamse lhbtq+-organisaties opgeroepen en gestimuleerd om eind september activiteiten in het kader van Pride te organiseren. Aan die oproep is ruim gehoor gegeven. Er hebben in die periode ruim twintig activiteiten van verschillende organisaties plaatsgevonden variërend van de jaarlijkse Pride March en een speciale editie van Gers! Magazine tot feesten in de Rotterdamse horeca (QueerFest) en een documentaire over de gebruikers van de Queer Gym. Vijf van deze activiteiten zijn tot stand gekomen door een subsidie van de gemeente.

Ondanks het feit dat men het Pride Festival miste dit jaar hebben de lhbtq+ organisaties positief gereageerd op de inzet van de gemeente rondom Pride. De samenwerking tussen de gemeente en de lhbtq+ organisaties maar ook tussen organisaties onderling verliep goed. Wel gaf men aan dat het voor de buitenwereld onvoldoende zichtbaar was dat er gedurende deze periode Pride werd gevierd in de stad.

Voor Pride 2025 zal de gemeente wederom ondersteunen en faciliteren. Het initiatief ligt bij organisaties in de stad om de organisatie op zich te nemen. In het evenementenoverzicht voor 2025 heeft Rotterdam Festivals in ieder geval al een voorlopige plek voor een Pride Festival gereserveerd.

Hiermee beogen we u het gevraagde inzicht te geven in de ervaringen met Queerfest en Pride (toezegging 24bb001862).

Tot slot, u bent in september 2024 geïnformeerd over de uitvoering van de motie Samenleven met alle kleuren van de regenboog (24bb005986). Dit is tevens de actuele stand van zaken.

Rotterdamse lhbtq+-organisaties is gevraagd op welke locaties in de stad zij graag een regenboogpad aangelegd willen zien. De ontvangen suggesties worden getoetst aan de geldende wet- en regelgeving. Op dit moment is er nog geen definitieve locatie aangewezen voor de aanleg van het regenboogpad, hierover verwachten we meer duidelijkheid in de loop van 2025.

Voorlichting over bijdrage aan toegankelijke stad

Bewustwording en positieve beeldvorming zijn sleutelwoorden in de uitvoering van de Lokale Agenda Toegankelijkheid (LAT). Dit betekent dat Rotterdam Onbepakt met veel betrokkenen in gesprek is gegaan, om bewustwording te creëren en verbinding te zoeken met de verschillende gemeentelijke organisatieonderdelen en partners in de stad. Een belangrijk onderdeel hiervan is de jaarlijkse Week van de Toegankelijkheid. Hier wordt het belang van zowel fysieke als sociale toegankelijkheid belicht. Daarnaast wordt de campagne “Houd de lijn vrij” georganiseerd om Rotterdammers bewust te maken van de belangrijke functie van geleidelijnen voor mensen met een visuele beperking.

Middels de kalender over belangrijke dagen voor Rotterdammers geven we aandacht aan bepaalde dagen die voor mensen met een beperking of chronische ziekte extra belangrijk kunnen zijn, zoals Wereld Brailledag op 4 januari, Wereld Autisme Dag op 2 april, en Internationale Dag voor Mensen met een Beperking op 3 december. Voor meer informatie over de kalender, zie actiepunt 80 en [Kalender | Rotterdam.nl](https://kalender.rotterdam.nl).

2.12 Klimaatadaptatie

In het actieplan staat dat we met ICAR (Inclusive Climate Action Rotterdam) een inclusieve klimaataanpak verkennen, zodat elke Rotterdammer kan profiteren van het klimaatbeleid en de uitvoering hiervan. Sinds 2024 heeft ICAR een nieuwe naam: Klimaatrechtvaardig Rotterdam (hierna: KRR). KRR is een onderdeel van het ambtelijke programma Rotterdams WeerWoord. Doel van KRR is om onder de aandacht te brengen hoe de klimaatcrisis hangt samen met sociale thema's zoals armoede, gezondheid en gelijkheid.

Tijdens de Nationale Klimaatweek 2024 zijn verschillende activiteiten georganiseerd om bewustwording onder medewerkers van de gemeente te vergroten. Onder meer een filmvertoning 'Rechtvaardigheid in zwaar weer', waarin Rotterdammers hun persoonlijke verhalen delen over de impact van klimaatverandering en sociale ongelijkheid. Ook is een interactief spel ontwikkeld: 'Klimaat Kwesties', waarin men in de huid kruipt van een Rotterdammer en de gevolgen van klimaatverandering ervaart vanuit diens perspectief. Het spel onthult hoe sociale ongelijkheid van invloed is op de mate waarin mensen zich kunnen beschermen tegen de gevolgen van extreem weer.

KRR zet haar expertise in door betrokken te zijn bij diverse gemeentelijke projecten, onder meer het Water en Klimaatplan (WKP); Groene en Gezonde wijkaanpak; Klimaatburgerberaad. KRR heeft verder samenwerkingen met meer dan 40 (veelal Rotterdamse) partners, waaronder Brede Raad 010, Erasmus MC, Natuurstad en Hogeschool Rotterdam.

KRR werkt vanuit het programma Rotterdams WeerWoord daarnaast samen met woningcorporaties om klimaatadaptatie en hittestress aan te pakken. Met betrekking tot hittestress is er met de vier grote woningcorporaties een TO-Juli (TemperatuurOverschrijving Juli) streefwaarde van 4,8 opgesteld als gezamenlijk uitgangspunt voor het bepalen van de opgave voor het bestaande vastgoed. TO-Juli is een indicator die het risico op oververhitting in juli aangeeft, gebaseerd op de koelbehoefte van een gebouw en wordt gebruikt om te zorgen dat woningen binnen aanvaardbare temperatuurlimieten blijven. Daarnaast hebben het Rotterdams WeerWoord (Gemeente Rotterdam en woningcorporaties Havensteder, Woonbron, Woonstad Rotterdam en Hef Wonen een intentieverklaring ondertekend: "Samen bereiden we Rotterdam voor op een extremer klimaat."

3 Verbinding

Vaak begint onbegrip voor anderen en het hebben van vooroordelen bij een gebrek aan kennis over die ander. Verbinding is belangrijk om elkaar beter te begrijpen en, als gevolg daarvan, vreedzamer met elkaar samen te leven. De gemeente faciliteert initiatieven in de stad, gericht op dialoog, ontmoeting en (interculturele) verbinding. Zo kunnen we moeilijke onderwerpen bespreekbaar maken en kunnen burgers meedenken met de gemeente.

3.1 Betrokken Rotterdammers

Structurele stadsgesprekken organiseren

We willen als gemeente in verbinding blijven met Rotterdammers, horen wat zij belangrijk vinden en wat hun ervaringen zijn t.a.v. samenlevingsvraagstukken. Daarom zijn sinds juni 2024 de stadsgesprekken Samenleven structureel voortgezet. Maatschappelijke organisaties in de stad organiseren deze gesprekken, zorgen voor professionele gespreksleiding en maken een verslag. Vanuit de gemeente faciliteren we dit.

In 2024 zijn er ca. 69 stadsgesprekken georganiseerd, waarvan 37 gericht op volwassenen en 29 met jongeren in het onderwijs. De groepsgrootte is gemiddeld 12 tot 15 deelnemers. Men kon bij meerdere gesprekken aansluiten. In totaal hebben bijna 900 deelnemers meegedaan. Ter context: de stadsgesprekken voor aanvang van het actieplan hadden een totale opkomst van 750 deelnemers. Een greep uit de partners die de gesprekken organiseren: Confro (op scholen), Space 101, Gedeeld Verleden Gezamenlijke Toekomst, OCAN (Antilliaanse en Caribische Rotterdammers), stichting OSO Rotterdam (Overleg Samenwerkende Ouderenorganisaties), SPIOR, Me & Society.

Op verzoek van uw raad, via de aangenomen motie 'Een gemiste kans om gelijke kansen voor ouderen te bereiken (23bb006903), zijn er extra stadsgesprekken georganiseerd met specifiek Rotterdamse ouderen. Stichting OSO-Rotterdam heeft dit opgepakt, resulterend in ca. 20 van de 69 stadsgesprekken in 2024. Er volgt nog een bijeenkomst in januari. De ouderen slaan vooral aan op het onderwerp digitalisering en digitale inclusie. OSO en SPIOR verkennen onderlinge samenwerking om ook migrantenouderen meer en beter te betrekken bij de stadsgesprekken.

Deelnemers zijn in hun feedback overwegend positief en vinden het fijn dat zij zich in een veilige setting kunnen uitspreken over ervaringen met uitsluiting, ongelijkheid of juist wat er goed gaat. Rotterdammers worden in staat gesteld om gesprekken met elkaar te voeren over lastige onderwerpen, zoals identiteit, samenleven in diversiteit, discriminatie en uitsluiting. Wat we ook terug hebben gekregen is dat men zich 'gehoord' voelt, er wordt naar hun verhaal geluisterd. Tegelijkertijd ervaren sommige gespreksdeelnemers het als spannend of lastig om uit de eigen bubbel te komen. Ook is er soms sprake van enig wantrouwen, en vraagt men zich soms af 'wat wil de gemeente van me weten/horen?'

In december is de opzet van de gesprekken geëvalueerd, door verbeterpunten te verkennen. Bijv. meer gemeenschappen en Rotterdammers bereiken. Inzet is om de huidig opgebouwde gespreksinitiatieven structureel te continueren en nieuwe Rotterdammers te betrekken.

3.2 Steun aan initiatiefnemers

Subsidieregeling samenleven

De gemeente faciliteert initiatieven uit de stad die bijdragen aan de doelstellingen van het actieplan Samenleven en de 'Rotterdamse Aanpak Inburgering' (2019+). Sinds januari 2024 kunnen organisaties subsidie aanvragen voor activiteiten en projecten.⁹ Zoals toegezegd aan uw raad (23bb006842) evalueren we de regeling na een jaar en informeren we u over hoe het subsidiebudget is benut (24bb001864). Dat leest u hieronder.

Evaluatie 2024

In totaal zijn er 79 aanvragen ingediend in 2024, door 55 verschillende organisaties. Hiervan zijn er 45 verleend (aan 40 unieke organisaties). Een aantal organisaties heeft op meerdere doelen subsidie ontvangen. Vergeleken met eerdere jaren, valt op dat er relatief veel aanvragen zijn ingediend (2023: 47, 2024: 79).

Er zijn in 2024 echter ook veel aanvragen afgewezen, niet in behandeling genomen, ingetrokken of versneld afgesloten. Het komt regelmatig voor dat een subsidieaanvraag niet bij Subsidieregeling Samenleven in één Stad 2024-2027 past of verkeerd is ingediend, zonder begroting of dubbel ingediend. Veel aanvragen kennen een grote overlap met welzijn of kunst en cultuur. In die gevallen stemmen we af met de juiste beleidsafdeling waar een aanvraag verder afgehandeld kan worden.

De hoeveelheid behandelde aanvragen in 2024 per doel waren als volgt:

	Aanvragen verleend	Totaal verleend van budget %
Doel A (€575.000) gericht op: Kleur, migratieachtergrond, culturele achtergrond of religieuze achtergrond	13	68%
Doel B (€575.000) gericht op: Seksuele of genderidentiteit	21	89%
Doel C (€375.000) gericht op: vluchteling- of migratieachtergrond	5	54%
Doel D (€100.000) gericht op: Beperking of chronische ziekte	1	21%
Doel E (€175.000) gericht op: Andere discriminatiegronden, bewustwording en overbrugging, schurende thema's in de samenleving	5	94%

Het plafond van doel b (seksuele- en genderidentiteit) en doel e (overige discriminatiegronden en schurende thema's) is grotendeels benut. Voor doel b geldt dat een aantal organisaties in het kader van de viering van Pride 2024 in Rotterdam subsidie hebben ontvangen. Doel a (kleur, migratieachtergrond, culturele achtergrond of religieuze achtergrond) is enigszins achtergebleven, terwijl de jaarlijkse Discriminatiemonitor aantoont dat juist deze discriminatiegrond veel voorkomt in meldingen van discriminatie. Een mogelijke verklaring is dat vanuit het programma Koloniaal en Slavernijverleden tot de eerste helft van 2024 ook initiatieven zijn ondersteund. Doel d, 'beperking of chronische ziekte,' is het meest recent toegevoegd als subsidiedoelstelling. Naar verwachting is dit

⁹ [Subsidie Samenleven in één stad aanvragen | Rotterdam.nl](#)

doel bij organisaties nog onbekend, wat een verklaring kan zijn voor het achterblijven van aanvragen op dit doel.

Wijzigingen in de regeling

De subsidieregeling wordt doorlopend geëvalueerd, ook met inbreng van feedback door partners. Om het gebruiksvriendelijker en toegankelijker te maken zijn enkele wijzigingen doorgevoerd. U bent hierover eerder geïnformeerd (24b0006710 en 25b0002600). In het kort:

1. Het mogelijk maken van een vrijwilligersvergoeding
2. Een herdefiniëring van het begrip participatie in de regeling
3. Het afschaffen van de 12-weeken termijn
4. Ophogen van deelplafonds voor thema's a, b en e met 25%, omdat daar de meeste behoefte en/of (onbenutte) potentie zit. Het gaat om:
 - Doel a, tegengaan van discriminatie op basis van kleur, migratieachtergrond, religie.
 - Doel b, tegengaan van discriminatie op basis van seksuele- en genderidentiteit.
 - Doel e, tegengaan van overige discriminatiegronden, bewustwording en overbrugging van verschillen op gevoelige en schurende thema's in de samenleving.

Naast wijzigingen in de regeling, wordt het indienen van subsidie op andere manieren makkelijker gemaakt. Zo is er in de loop van 2025 een hulpformat om aanvragers richtlijnen te geven bij het opstellen van hun begrotingen. Daarnaast wordt er ingezet op deskundigheidsbevordering voor organisaties, zodat het indienen van een subsidieaanvraag binnen deze regeling toegankelijker wordt. Hiervoor is er een voorlichtingsbijeenkomst georganiseerd januari jl. We verwachten dat deze wijzigingen en de voorlichting leiden tot meer subsidieaanvragen.

Initiatievenloket 2024

Om laagdrempelige financiering voor activiteiten van kleinere organisaties of privépersonen mogelijk te maken, zijn er twee initiatievenloketten ingericht. Voor kleine(re) plannen konden Rotterdammers in 2024 bij deze loketten een voucher aanvragen voor €500, €750, €1000, €1500 of €3000.

De loketten zijn ondergebracht bij SKIN Rotterdam en Dona Daria. Aanvragers zijn blij met deze laagdrempelige en minder administratieve vorm van subsidiering van hun kleine projecten. Via het loket van Dona Daria zijn 15 initiatieven ondersteund, met een bereik van 1056 Rotterdammers. Zo is er een boekenclub georganiseerd, een workshop over mannenemancipatie en meerdere initiatieven rondom kunst en cultuur. Via het loket van SKIN zijn bijna alle vouchers uitgegeven. Op dit moment (peildatum november) is meer dan 50% van de initiatieven uitgevoerd en afgerond, de rest loopt nog.

Naar schatting zijn er tot nu toe minstens 450 Rotterdammers bereikt met veel verschillende soorten activiteiten. Denk aan gesprekken over emancipatie door vrouwen met diverse migratieachtergronden, tot een podcast over mentale gezondheid bij jongeren van verschillende culturele achtergronden.

Faciliteren dialoog tussen andersdenkenden

Via de subsidieregeling en de stadsgesprekken zijn initiatieven ondersteund om dialoog tussen andersdenkenden te organiseren. Daarnaast hebben we organisaties gefaciliteerd om het gesprek met elkaar te voeren die verschillende standpunten, meningen en gevoelens hebben over geopolitieke problematiek zoals in Eritrea en de situatie in het Midden-Oosten.

Ook via de aanbesteding Educatie over Samenleven in divers Rotterdam wordt met jongeren het gesprek gevoerd over schurende thema's die betrekking hebben op de gronden van artikel 1 van de Grondwet (godsdienst, levensovertuiging, politieke gezindheid, "ras" (afkomst / kleur), geslacht, handicap, seksuele gerichtheid of welke grond dan ook) waarbij ook aandacht is voor vrijheid en verantwoordelijkheid van meningsuiting.

Intermezzo

Hieronder staan twee concrete voorbeelden van projecten die de gemeente faciliteert, die ook beschreven zijn in het actieplan Samenleven. Hieraan raken twee moties over vrouwenemancipatie.

Heilige Huisjes

Heilige Huisjes is opgericht om de religieuze diversiteit in onze stad zichtbaar te maken. Het is een interactief publieksprogramma *in, door en voor* verschillende Rotterdamse gebedshuizen, ondersteund door de gemeente en de Kerkvernieuwers. Het project dat sinds 2022 jaarlijks plaatsvindt in juni, de week van de architectuur, wordt gedragen door een coalitie van gebedshuizen, vrijwilligers, maatschappelijke en culturele organisaties in Rotterdam. Zij maken een programmering met workshops, inspiratiebijeenkomsten en een gebedshuizentour. Er doen kerkgebouwen, moskeeën, synagogen, mandirs en tempels mee.

De activiteiten richten zich op intercultureel en levensbeschouwelijk dialoog en begrip, ontmoeting en verbinding. De reacties van deelnemers zijn positief en enthousiast. In 2024 hebben er 46 gebedshuizen deelgenomen, zijn er 96 activiteiten georganiseerd en 7000 bezoekers getrokken.

Internationale Vrouwendag en afdoening moties viering 50 jaar Vrouwenemancipatie

Op 8 maart 2024 was de jaarlijkse viering van Internationale Vrouwendag (hierna: IVD) in de Burgerzaal van het Stadhuis. Er was een inhoudelijk programma en veel verschillende Rotterdammers waren aanwezig. Er waren 190 deelnemers. Ook is de Witte Sjaal, een initiatief van raadslid M. Morkoç (GroenLinks), door gemeenteraadsleden uitgereikt aan Rotterdammers die zich hard hebben gemaakt voor de stad.

De viering van IVD 2025 is extra bijzonder, omdat het 50 jaar geleden is dat de Verenigde Naties het vrouwenjaar heeft ingesteld. Hiermee wordt u ook geïnformeerd over hoe we twee moties uitvoeren. Vanwege de samenhang zijn de moties aan elkaar gekoppeld: Motie '50 jaar vrouwenbeweging vraagt om 50 jaar vrouwenbeweging' en motie 'Internationale Vrouwendag, Rotterdamse vrouwen vieren'.

Het jubileumjaar is een memorabel moment om stil te staan bij de geschiedenis, rol en positie van 50 jaar vrouwenemancipatie en vrouwenrechten. De gemeente wil hier een bijdrage aan leveren door initiatieven te ondersteunen en hiermee de zichtbaarheid en het bereik te vergroten. Ook kunnen initiatieven in de wijken een beroep doen op de subsidieregeling Samenleven. Stichting Vrouwen van Rotterdam zet zich samen met partners actief in voor de viering in de gebieden/wijken

- De aftrap voor de viering van het jubileumjaar is op 7 maart in de Burgerzaal tijdens de viering van Internationale Vrouwendag (IVD). De programmering van 7 maart IVD 2025 in de Burgerzaal wordt nog uitgewerkt samen met Vrouwen van Rotterdam, Dona Daria en Chicks and the City. De jaarlijkse uitreiking van de 'Witte Sjaal' krijgt een plek in de programmering.
- Gedurende het gehele jubileumjaar zijn er activiteiten, met de afsluiting op 10 december 2025: Internationale Dag van de Rechten van de Mens. We ondersteunen de stichting Vrouwen van Rotterdam, Dona Daria en Chicks and the City voor de samenwerking en coördinatie van de programmering van grote en kleine organisaties tijdens het hele jaar.
- Naar verwachting zal in het Timmerhuis de tentoonstelling 'Gerse Vrouwen' getoond worden. De tentoonstelling laat zien wat de Rotterdamse vrouwenemancipatie gedurende decennia heeft opgeleverd. De omvang van de collectie is zodanig dat deze wellicht ook op meerdere locaties in de stad kan worden vertoond gedurende het themajaar.
- Vrouwen van Rotterdam heeft met name een belangrijke rol bij het samenbrengen en het creëren van draagvlak bij en voor stedelijke initiatieven van grote organisaties, zoals het Maritiem Museum, LantarenVenster, Luxor Theater, Gebouwen door Vrouwen, Women at the Port en Theater Walhalla. Zij besteden in hun programmering aandacht aan 50 jaar vrouwenemancipatie. Ook Het Stadsarchief ondersteunt het themajaar. Het is een kans om

Rotterdamse geschiedenis vanuit het vrouwelijk perspectief te belichten en te verrijken vanuit hun collectie en archieven.

Betrekken Wijkakkoorden en wijkagenda's

De stadsmarinier antidiscriminatie en -racisme heeft een initiatief ontwikkeld gericht op inclusieve en respectvolle wijken, beginnend bij Ommoord en Carnisse. In Ommoord is onder meer een training “omstanderinterventies” gegeven waarin bewoners meer bewustzijn ontwikkelen over het herkennen van discriminatie en hoe hierop te reageren op een manier die past bij de persoon. In Carnisse loopt het project ‘Verhalen halen bij bewoners over het thuisgevoel in de stad.’ Een klein schaftkeetje is omgebouwd tot een professionele opnamestudio en is afgereisd naar de wijk om interviews met de bewoners af te nemen. Het gaat over familie, identiteit, persoonlijke levensloop, over je huis, straat, buurt, belangrijke plekken en gebeurtenissen in je omgeving, en in het bijzonder het thuisgevoel in jouw wijk Carnisse. Alle persoonlijke verhalen worden bewaard in het Stadsarchief als onderdeel van de stadsgeschiedenis. En in het voorjaar vindt er een wijkbijeenkomst waarin de verhalen centraal staan en gekoppeld worden aan de wijkagenda.

Adviesraad Antiracisme & Inclusie (ARI)

De adviesraad Antiracisme & Inclusie (hierna: ARI) is aangesteld in 2022 om het college te adviseren over samenlevingsvraagstukken. ARI heeft in de periode 2021-2024 vijf (gevraagde en ongevraagde) adviezen aangeboden over:

- Excuses koloniale en slavernijverleden
- Verminder armoede, verminder uitsluiting
- Israël-Palestina
- Actieplan Samenleven
- Woonvisie

De eerste termijn van ARI en de aanstelling van de leden is per 8 maart 2025 verstreken. Naar aanleiding van de evaluatie van de eerste termijn, heeft het college besloten ARI niet voort te zetten. De doelstellingen van ARI worden op andere manieren bereikt. Zo wordt bijvoorbeeld inzichtelijk wat er in de stad speelt met stadsgesprekken en zijn er andere groepen, zoals de Brede Raad 010 en het Burgerpanel, die gevraagd en ongevraagd adviseren over thema's die raken aan inclusie (zie ook de brief aan de raad 25bb000671).

Regenboog Stembusakkoord

We geven uitvoering aan zoveel mogelijk acties van het Regenboog stembusakkoord. Dit akkoord is opgesteld door lokale lhbtqia+-organisaties en bevat een reeks maatregelen ter bevordering van lhbtqia+ acceptatie in de stad. Via de voortgangsbrief (24bb005986) van 10 september jl. is de raad geïnformeerd over de stand van zaken met betrekking tot de uitvoering van de motie ‘Hoeveel is gescoord van het Regenboog stembusakkoord’ (23bb006891). Aanvullend hierop beschrijven we onderstaand de actuele voortgang, voor het overige is de eerdere voortgangsbrief leidend.

In januari 2025 spreekt de gemeente met lokale lhbtqia+ organisaties die het initiatief hebben genomen voor het Regenboog stembusakkoord over de voortgang van de acties.

Uitgaan en ontmoeting:

“De gemeente maakt vergunningsaanvragen voor uitgaansgelegenheden toegankelijker, zodat ook horeca, nachtclubs en sauna’s voor de lhbtqia+ gemeenschap makkelijker te realiseren zijn.”

Het college zet zich in voor het verbeteren van de dienstverlening aan *alle* horecaondernemers. Ondernemers die iets willen starten voor de lhbtqia+ gemeenschap kunnen net als andere ondernemers direct contact opnemen met een horecagebiedsadviseur om plannen voor een specifieke locatie te bespreken. Ook is de informatie op de websites toegankelijker geworden. In

principe geldt dat de mogelijkheid tot het aanvragen van een vergunning al toegankelijk is. Iedereen kan dat doen op onze website en voor de behandeling gelden standaard (wettelijke) termijnen. Uiteraard moet een aanvraag passen binnen geldende wet- en regelgeving, waaronder bestemmings-/omgevingsplan en het horecagebiedsplan.

“De behoefte aan mannenontmoetingsplaatsen (MOP’s) wordt door de gemeente erkend en de veiligheid op deze locaties wordt verbeterd.”

De gemeente is op de hoogte van de locaties van de MOP’s en deze worden sinds jaar en dag gedoogd. Veiligheid rondom dit soort locaties wordt gemonitord met alle partners (inclusief Roze in Blauw, COC Rotterdam, Humanitas). Vanuit politie en Toezicht & Handhaving is er aandacht voor de directe omgeving van deze locaties zonder dat dat ten koste gaat van de behoefte aan anonimiteit van de doelgroep.

Sport:

“De gemeente steunt initiatieven binnen de sport, zoals lhbtq+-personen die een eigen sportclub of supportersvereniging oprichten en transgender, non-binaire en intersekse personen die graag sporten met het team waarmee zij zich identificeren.”

Net als alle andere sportverenigingen kunnen lhbtq+-personen die een eigen sportvereniging willen oprichten voor ondersteuning terecht bij Rotterdam Sportsupport. Andere sportaanbieders kunnen bijvoorbeeld voor het vinden van een locatie of zakelijke coaching en begeleiding terecht bij het Sportbedrijf. Voor lhbtq+-personen die een eigen supportersvereniging op willen richten is geen specifiek aanbod beschikbaar. Overigens is dat aanbod er ook niet voor andere groepen die een eigen supportersvereniging op willen richten. Met de brede inzet vanuit het actieplan op het thema sport bevorderen we inclusie en diversiteit binnen de sector. Zie ook pagina 22.

“Speciale aandacht wordt in Rotterdam gegeven aan lhbtq+-acceptatie bij voetbalclubs, waarbij topclubs zoals Feyenoord, Sparta en Excelsior het goede voorbeeld geven.”

Vanuit het actieplan Samenleven in één stad zetten we breed in op het tegengaan van alle vormen van discriminatie en het bevorderen van de acceptatie van diversiteit binnen de sport. Speciale aandacht voor voetbalclubs is er vanuit de Rotterdamse Aanpak Veilig Voetballen (RAVV). Daarnaast is door Feyenoord, onder meer met betrokkenheid van de gemeente, een set concrete en lopende maatregelen inzichtelijk gemaakt om discriminatie in en rond het stadion tegen te gaan. Zie ook onderdeel Sport.

3.3 Kennisontwikkeling

Verwetenschappelijking beleid

KIS/MOVISIE

Veel gemeenten vinden het een uitdaging om goed en effectief antidiscriminatiebeleid te voeren. Samen met de gemeente Den Haag en KIS/Movisie heeft Rotterdam het initiatief genomen om tot een zelfscan te komen. Deze is afgelopen zomer gepubliceerd.¹⁰ Dit instrument is bedoeld om stapsgewijs inzicht te krijgen in de bouwstenen van effectief en op wetenschap gebaseerd beleid. Doelgroep zijn beleidsmakers van gemeenten. Om tot deze zelfscan te komen, heeft KIS op ons verzoek een beleidsanalyse gemaakt van het actieplan Samenleven. De gemeente past de zelfscan toe als een instrument om doorlopend het eigen beleid kritisch te toetsen en beoordelen op volledigheid en efficiëntie. Enkele aandachtspunten richten zich met name op institutionele (verborgen) vormen van racisme in beleid, regels en wetten.

¹⁰ [Nieuwe zelfscan om antidiscriminatiebeleid te checken en te verbeteren | Movisie](#)

Samenwerking met EUR en RADAR: Rotterdam Inclusivity project

Rotterdam Inclusivity is een samenwerkingsproject van de Erasmus Universiteit, de gemeente en RADAR. Het doel is om beter zicht te krijgen op discriminatiepatronen en om beleidsinterventies gericht en wetenschappelijk onderbouwd in te zetten. Om deze samenwerking meerjarig vast te leggen, is een nieuw convenant gesloten tot 2028. Er is inmiddels een eerste rapportage opgesteld, waarin data van het Wijkprofiel, cijfers over discriminatiemeldingen van RADAR en databases van het Centraal Bureau voor Statistiek is samengebracht. Daarnaast volgt er in het voorjaar van 2025 de nieuwe website, waar alle informatie over dit project, maar ook actuele cijfers en onderzoeken, te vinden is: discriminatiewijzer.nl. Op dit moment wordt er gewerkt aan het publiekstoegankelijk maken van de website.

Onderzoek naar daders van discriminatie

De raad heeft aangegeven behoefte te hebben aan onderzoek naar de daders van discriminatie (zie toezegging 24bb008163 over lhbtqia+ geweld en 25bb000323). De wethouder heeft hierbij toegezegd de lhbtqia+ gemeenschappen te betrekken in dit onderzoek (24bb008637).

We geven hier invulling aan door beide verzoeken te combineren in een brede onderzoeksopdracht - zowel kwalitatief als kwantitatief. Naast de ervaringen van lhbtqia+-personen en de discriminatie-ervaringen van personen op basis van herkomst/afkomst, laten we ook onderzoeken waar de uitkomsten elkaar overlappen (intersectionaliteit). Dit voorjaar starten we met de verkenning. U wordt t.z.t geïnformeerd over de voortgang.

Omnibus enquête en wijkprofiel 2024

Met de jaarlijkse Omnibus enquête en het Wijkprofiel (om de twee jaar) monitoren we de acceptatie van diversiteit in Rotterdam. Begin 2024 zijn de resultaten van het wijkprofiel gepresenteerd.¹¹ Daaruit blijkt: minder Rotterdammers ervaren geen discriminatie (81% in 2020 > 80% in 2024).

In de Omnibusenquête zijn vragen en stellingen opgenomen over discriminatie-ervaringen en diversiteit. Uit de recente Omnibus enquête (2024), ingevuld door bijna 5000 respondenten, blijkt dat 23% van de ondervraagde Rotterdammers weleens discriminatie of racisme heeft ervaren. Hieronder staan de volledige resultaten. Uit de redelijk beperkte wijzigingen kunnen geen eenduidige conclusies getrokken worden. De percentages schommelen over de jaren heen, vanwege foutmarges, wijze van enquêteren, een beperkt aantal respondenten/lage totaalrespons, etc. Wel lijkt er een duurzame stijging van de acceptatie van culturele diversiteit sinds 2020 en lijkt de acceptatie van seksuele diversiteit in de enquête dalend.

<i>Acceptatie culturele diversiteit</i>	2020	70%	<i>Acceptatie seksuele diversiteit</i>	2022	87%
	2021	75%		2023	84%
	2022	73%		2024	82%
	2023	73%	<i>Het is leuk om te wonen in een stad met mensen met zoveel verschillende achtergronden.</i>	2020	76%
	2024	75%		2021	80%
<i>Acceptatie religieuze diversiteit</i>	2020	71%		2022	78%
	2021	75%		2023	75%
	2022	73%		2024	75%
	2023	75%			
	2024	75%			
	2020	86%			
	2021	87%			

¹¹ [Rapportages | Onderzoek010](#)

IDEM stedelijk expertisecentrum

IDEM is het stedelijk expertisecentrum, gericht op inclusie, antidiscriminatie en emancipatie. In opdracht van de gemeente bieden zij Rotterdamse professionals in het sociaal domein¹² voorlichting en handelingsperspectief op deze thema's, door bijvoorbeeld kennisateliers en webinars te organiseren. IDEM heeft daarnaast een netwerkfunctie en doet ook onderzoek. In 2024 is de website van IDEM vernieuwd, met een toegankelijke vraagbaak waar professionals met hulpvragen terecht kunnen voor ondersteuning. Ook is de kennisbank uitgebreid, zodat men makkelijk handige onderzoeken en artikelen kan raadplegen.

Enkele georganiseerde kennisactiviteiten in 2024:

- Productie van vijf informatieve video's over discriminatie en racisme;
- Kennisatelier fysieke toegankelijkheid;
- Conferentie 'Wat komt er na de komma?' op Internationale dag tegen racisme (21 maart);
- Webinar "Spreek mee, verander mee" over inclusief taalgebruik.

De activiteiten worden positief ontvangen. Deelnemers geven aan beter te begrijpen hoe ze in hun werk moeten omgaan met diversiteit. Feedback vanuit de vraagbaak toont aan dat de aangeboden informatie en ondersteuning als zeer waardevol worden ervaren door professionals.

Onderzoek Vraagwijzer en Zorgsector

IDEM heeft onderzoek gedaan naar hoe medewerkers van de Vraagwijzer in hun werk in aanraking komen met (signalen van) discriminatie en hiermee omgaan. De resultaten zijn besproken met het management van de Vraagwijzer, ook zijn ter opvolging hiervan meerdere workshops georganiseerd voor de medewerkers.

Daarnaast volgt er een actieonderzoek in de zorg, waarbij zorgprofessionals actief worden betrokken bij het voorkomen van discriminatie in hun organisaties. Het actieonderzoek onderscheidt zich door een continue evaluatie en verbetering van de interventies, gebaseerd op feedback uit de praktijk, waardoor het direct aansluit op de behoeften van zorgverleners. Oplevering hiervan wordt eind 2025 verwacht.

Netwerkfunctie

IDEM onderhoudt een Rotterdams netwerk van maatschappelijke organisaties, met name in het sociaal domein en meer dan 1700 actieve contacten. Daarmee zijn zij voor een belangrijk deel onze ogen en oren in de stad. Ze voeren gesprekken met organisaties en professionals om de interne inclusie verder te brengen. Organisaties kunnen met een ondersteuningsvraag terecht bij IDEM. In Q1 zijn er 120+ gesprekken gevoerd met 65+ organisaties. In Q2 en Q3 zijn er ca. 114 gesprekken geweest met ongeveer 388 personen. Hiervan waren 48 momenten een 1ste kennismaking (met 137 mensen), 9 momenten met (potentiële) aandachtsfunctionarissen, 14 hulpvragen, 56 gesprekken in teken van samenwerking, 11 momenten waar netwerkpartners aan elkaar zijn verbonden, 5 gesprekken waar een doorverwijzing is gedaan en 36 gesprekken over signalen uit de praktijk.

Relatie armoede en discriminatie

Op dit moment wordt verkend welk bestaand onderzoek er al is naar de wisselwerking tussen armoede, sociale klasse en discriminatie. Diverse experts denken mee over de mogelijke invulling van nieuw onderzoek, onder andere de afdeling Armoede, maar ook Movisie, een lector van de Hogeschool en bijzonder hoogleraar Nicole Lucassen (EUR).

¹² Zorg, welzijn, onderwijs, sport onder andere.

Samenleven kalender

Elk jaar brengen we de Kalender *van en voor* Rotterdammers uit. Met een overzicht van belangrijke religieuze, herdenkings- en aandachtsdagen voor Rotterdammers.¹³ De kalender komt uit in een gevouwen printversie, posterversie en toegankelijk pdf. Daarnaast is de lijst met dagen ook op rotterdam.nl te vinden met meer informatie over de betekenis en inhoud van de dagen. De printversie wordt begin januari 2025 verspreid over bibliotheken, vraagwijzers, wijkhubs en huizen van de wijk. De posterversie gaat naar Rotterdamse scholen. Beide verzendingen met een begeleidende brief.

De kalender is elk jaar vrij snel 'uitverkocht' op de verschillende locaties. De kalenderpagina op rotterdam.nl is een van de best bezochte pagina's op onze website. We hebben de vorm van de kalender in het afgelopen jaar aangepast waardoor die handzamer is, makkelijk mee te nemen en te bewaren.

3.4 Historisch besef

Stadsprogramma & Herdenkingsjaar Slavernijverleden

In collegebrief (24bb009021) bent u in december jl. geïnformeerd over de afronding van het Stadsprogramma Koloniaal & Slavernijverleden, wat 1 juli 2024 ten einde is gekomen. Het Stadsprogramma was een tijdelijk impuls om maatschappelijke en educatieve initiatieven op dit thema te versterken. We blijven aandacht hebben voor onze gedeelde stadsgeschiedenis, mede binnen het Samenlevenbeleid maar bijv. ook via de Rotterdamse Canon. Hieronder gaan we daar verder op in.

Met het Stadsprogramma is een sterke basis gelegd om kennis en educatie over ons koloniale en slavernijverleden te vergroten. Hier bouwen we op voort. Stichting Gedeeld Verleden Gezamenlijke Toekomst start in het 4^e kwartaal 2024 met het interactief programma *History Matters Today Cafe*. Dit gaat over de doorwerking van het koloniaal- en slavernijverleden in het heden en in de toekomst in de stad. In een reeks van zeven edities worden actuele thema's besproken (bijv. representatie in openbaar bestuur, wonen en werken (uitsluiting op de arbeidsmarkt), rol en impact van vrouwen (koppeling met 50 jaar vrouwenemancipatie) besproken. De laatste editie gaat over Ketikoti, de route naar herstel en aanbevelingen daarvoor. Het bereik per thema is ca. 50 Rotterdammers (totaal 350), met name jongeren. Er wordt o.a. samengewerkt met het Centrum voor Beeldende Kunst, de Laurenskerk en het Hiphophuis.

Holocaust

Joodse Rotterdammers geven aan dat collectief herdenken belangrijk is om gevoelens te delen en om antisemitisme tegen te gaan. Herdenken doen we jaarlijks, onder andere 3 mei jl. bij het Joods monument in de stadhuistuin en op 27 januari 2025 bij het Joods kindermemorial (Internationale Holocaust Memorial Day). Ook is het belangrijk om Rotterdamse jongeren te onderwijzen over de holocaust. Zo ging de burgemeester jaarlijks met een schoolklas naar Kamp Westerbork en wordt in de onderwijs aanbesteding gesproken over antisemitisme en andere uitingen van discriminatie met behulp van de Rotterdamse canon.

We zetten in op het zichtbaar maken van verhalen over 'Joods leven'. Het Rotterdamse initiatief TOF wil 400 jaar Joods erfgoed en cultuur in de stad (meer) zichtbaar maken.

Gastarbeiders en wederopbouw Rotterdam

In november 2022 is het boek 'De echte Rotterdammer komt van buiten' gepubliceerd, geschreven door Paul van de Laar en Peter Scholten. Dit boek geeft veel inzicht in de Rotterdamse migratiegeschiedenis en is gebruikt bij kennisdeling en basis voor het onderwijsprogramma en

¹³ [Kalender | rotterdam.nl](https://kalender.rotterdam.nl)

educatietrajecten. In 2024 geven we aandacht aan de rol van de Rotterdamse witte- en gastarbeiders(klasse) bij de wederopbouw van onze stad. Ook faciliteren we maatschappelijke initiatieven die stilstaan bij 60 jaar handelsverdrag met Turkije en 55 jaar met Marokko. Dit deden we op 18 december, Internationale Migrantendag. Ter ere van en ter nagedachtenis aan de gastarbeiders, heeft de wethouder Samenleven namens de gemeente een krans gelegd bij het Monument van de Gastarbeider in het Afrikaanderpark. Diezelfde dag was er een avondprogrammering in het Verhalenhuis Belvédère met verhalen over migratie van Marokkaanse vrouwen. Ook komt er een boek van portretten van de tweede generatie met daaraan gekoppeld stadsgesprekken.